

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА

Кафедра економіки та організації
виробництва

“ДОПУЩЕНИЙ ДО ЗАХИСТУ”

Завідувач кафедри

О.П. Гурченков

“ ” 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «**ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ
ОБИГОВИХ КОШТІВ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА**»

Робота на здобуття другого (магістерського) рівня
за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
освітня програма - «Бізнес та приватне підприємництво»
освітня кваліфікація – магістр

Науковий керівник

_____ к.е.н., доц. О.Ю. Жукова
(підпис)

Здобувач

_____ Кузнецов Є.О.
(підпис)

Миколаїв - 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОБІГОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	5
1.1 Сутність, класифікація, склад і структура обігових коштів.....	5
1.2 Джерела формування оборотних коштів.....	12
1.3 Потреба в оборотних коштів	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ВИКОРИСТАННЯ ОБІГОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ "ФУД ЦЕНТР"	.....
2.1. Загальна характеристика діяльності підприємства ТОВ "Фуд Центр" та динаміка показників використання обігових коштів.....	.....
2.2 Стан структури капіталу на підприємстві та динаміка його руху.....	.....
РОЗДІЛ 3. ОБГРУНТУВАННЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОБІГОВОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	.....
3.1 Врахування особливостей господарських структур при розробці заходів по покращенню використання оборотних коштів.....	.....
3.2 Удосконалення механізму планування потреб в обігових коштах, як фактор покращення їх використання.....	.....
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ	71
4.1 Система управління охороною праці на підприємстві	71
4.2 Аналіз небезпечних і шкідливих факторів умов праці в організації.....	76
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРАСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86

ВСТУП

Сьогодні, коли економіка України перейшла на ринкові методи функціонування, кожне підприємство саме відповідає за себе. Знов створені і вже діючі підприємства самі вирішують яку продукцію випускати, за якими цінами реалізовувати.

Кожне підприємство, починаючи свою виробничо-господарську діяльність, повинно мати певну грошову суму. На ці грошові ресурси підприємство закупає на ринку або у інших підприємств сировину, матеріали, паливо, оплачує рахунки за електроенергію, сплачує своїм працівникам заробітну плату, несе витрати по освоєнню нової продукції, усе це являє собою один з найважливіших параметрів господарювання, що одержав назву "обігові кошти підприємства".

В умовах ринкових відносин обігові кошти здобувають особливо важливе значення. Адже вони являють собою частину продуктивного капіталу, що переносить свою вартість на знов створений продукт повністю і повертається до підприємця в грошовій формі наприкінці кожного кругообігу капіталу. Таким чином, обігові кошти є важливим критерієм у визначенні прибутку підприємства.

З цього приводу важливість і актуальність проблеми організації обігових коштів беззаперечно. Саме обігові кошти поряд з основними забезпечують діяльність підприємства. Немає обігових коштів, немає виробництва. Ось чому тема дослідження представляється досить актуальною.

Проблемам управління обіговими коштами підприємства, дослідженню джерел формування та ефективного їх використання присвячені праці вітчизняних вчених-економістів М.Я. Коробова, М.Л. Лапішко, А.М. Поддєрьогіна, російських дослідників - Г.С. Панової, В.Е. Черкасова, Е.Б. Ширінської, а також західних вчених - Н.А. Кизима, Лі Лю, Е. Хелферта, Ш. Де Ковни, К. Таккі, П.С. Роуза, Д.П. Уайтинга.

Мета роботи полягає в розкритті сутності обігових коштів, поглибленому аналізі їх методів управління і на цій основі - проведення аналізу обігових коштів на обраному підприємстві.

Досягнення поставленої мети потребувало вирішення таких **задач**:

- визначити сутність, класифікацію, склад і структуру обігових коштів;
- надати загальну фінансово-економічну характеристику діяльності підприємства ТОВ "Фуд Центр";
- дослідити наявну структуру капіталу на підприємстві;
- зробити оцінку змін складу, структури та динаміки обігових коштів підприємства ТОВ "Фуд Центр";
- окреслити напрямки удосконалення управління обіговим капіталом підприємства.

Об'єктом дослідження є процес використання обігових коштів в структурі капіталу підприємства.

Предметом дослідження є методичні підходи, щодо реалізації економічних відносин, пов'язаних з використанням обігових коштів.

Методи дослідження. В роботі використовувались методи оцінки доцільності капіталовкладень побудовані на дисконтованих оцінках. Інформаційними джерелами для написання дипломної роботи були: нормативно-правові акти з питань підприємницької діяльності, фінансова звітність ТОВ «Фуд Центр» за 2017-2019 роки; бухгалтерські документи, довідки юридичного відділу, бухгалтерії, фінансового відділу, планово-економічного відділу; підручники, посібники та періодичні видання.

Наукова новизна роботи полягає в наступному:

- обгрунтовано методичні підходи, щодо реалізації економічних відносин, пов'язаних з використанням обігових коштів;
- проведено дослідження чинників, що впливають на управління обіговими коштами підприємства.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота розміщена на 96 друкованих аркушах та складається із вступу, чотирьох розділів, висновків,

списку використаних джерел із 25 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОБІГОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність, класифікація, склад і структура обігових коштів

Діяльність суб'єктів господарювання щодо створення та реалізації продукції здійснюється в процесі поєднання основних виробничих фондів, оборотних фондів і самої праці.

Безперервність процесу виробничої і комерційної діяльності потребує постійного інвестування коштів у ці елементи для здійснення розширеного їх відтворення.

На відміну від основних виробничих фондів оборотні фонди споживаються в одному виробничому циклі і їхня вартість повністю переноситься на вартість виготовленої продукції. При цьому одна їхня частина в речовій формі входить у створений продукт і набирає товарної форми, в якій її буде використано споживачем. Інша частина також повністю споживається в процесі виробництва, але, втрачаючи свою споживну вартість, у речовій формі в продукт праці не входить (паливо).

Таким чином, за умов товарно-грошових відносин запаси предметів праці виступають, з одного боку, як сукупність матеріальних цінностей, з іншого — як втілення затрат суспільної праці у вартості фондів: оборотних, виробничих і фондів обігу.

В економічній літературі існують різні підходи до визначення сутності оборотних коштів. Дехто з економістів спрощено трактує їх як «предмети праці», «матеріальні активи», «гроші, що обертаються». Найчіткіше можна натрапити її і до визначення оборотних коштів.

По-перше, оборотні кошти — це грошові ресурси, які вкладено в

оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва та реалізації виготовленої продукції.

По-друге, оборотні кошти — це активи, які протягом одного виробничого циклу або одного календарного року можуть бути перетворені на гроші. Деякі автори таке саме визначення дають терміну «оборотний капітал». Це свідчить про ідентичність, на їхню думку, понять — оборотні кошти та оборотний капітал.

У зарубіжній економічній літературі окремі автори визначають оборотний капітал як оборотні активи за мінусом короткострокових зобов'язань. У такий спосіб дається визначення власного оборотного капіталу.

Прийнято розуміти «капітал» в трьох формах: грошовій, продуктивній і товарній. Найбільш широкє, загальне поняття капіталу відповідає його грошовій формі. В економічній теорії «грошовий капітал» розглядається як вартісна форма всього капіталу, а не лише як певна сума грошей, що спрямовується в процесі господарсько-підприємницької діяльності на придбання засобів виробництва і предметів праці [1].

Оборотний капітал проходить три стадії кругообігу: грошову, виробничу й товарну. На першій стадії під час авансування коштів здійснюється придбання й нагромадження необхідних виробничих запасів.

У виробничому процесі авансується вартість для створення продукції: у розмірі вартості використаних виробничих запасів, перенесеної вартості основних фондів, витрат на саму працю (заробітна плата та пов'язані з нею витрати). Виробнича стадія кругообігу оборотного капіталу завершується випуском готової продукції, після чого настає стадія реалізації.

На третій стадії авансування коштів триває доти, доки товарна форма вартості не перетвориться на грошову. Отримання виручки від реалізації свідчить про корисність створеної суспільством вартості і про відтворення авансованих у ній коштів. Грошова форма, якої набирає оборотний капітал на третій стадії кругообігу, одночасно є і початковою стадією наступного

обороту капіталу.

Кругообіг оборотного капіталу і створення нової вартості відбувається за схемою:

$$\Gamma—T...B...T' \Gamma, \quad (1.1)$$

де Γ — кошти, що авансуються; T — предмети праці (товар);

B — виробництво; T' — готова продукція (товар); Γ' — кошти, отримані від реалізації створеної продукції.

Мету функціонування капіталу буде досягнуто тоді, коли $\Gamma' = \Gamma + \Delta\Gamma$, тобто коли відбудеться приріст грошей порівняно з авансованою сумою.

Отже, самозростання капіталу відбувається в процесі кругообігу оборотного капіталу, який проходить різні стадії і набирає різних форм. Оборотний капітал бере участь у створенні нової вартості не прямо, а через оборотні фонди.

Склад і розміщення оборотного капіталу залежать від того, в якій сфері він функціонує: виробнича, торгово-посередницька, сфера послуг (у тім числі фінансових).

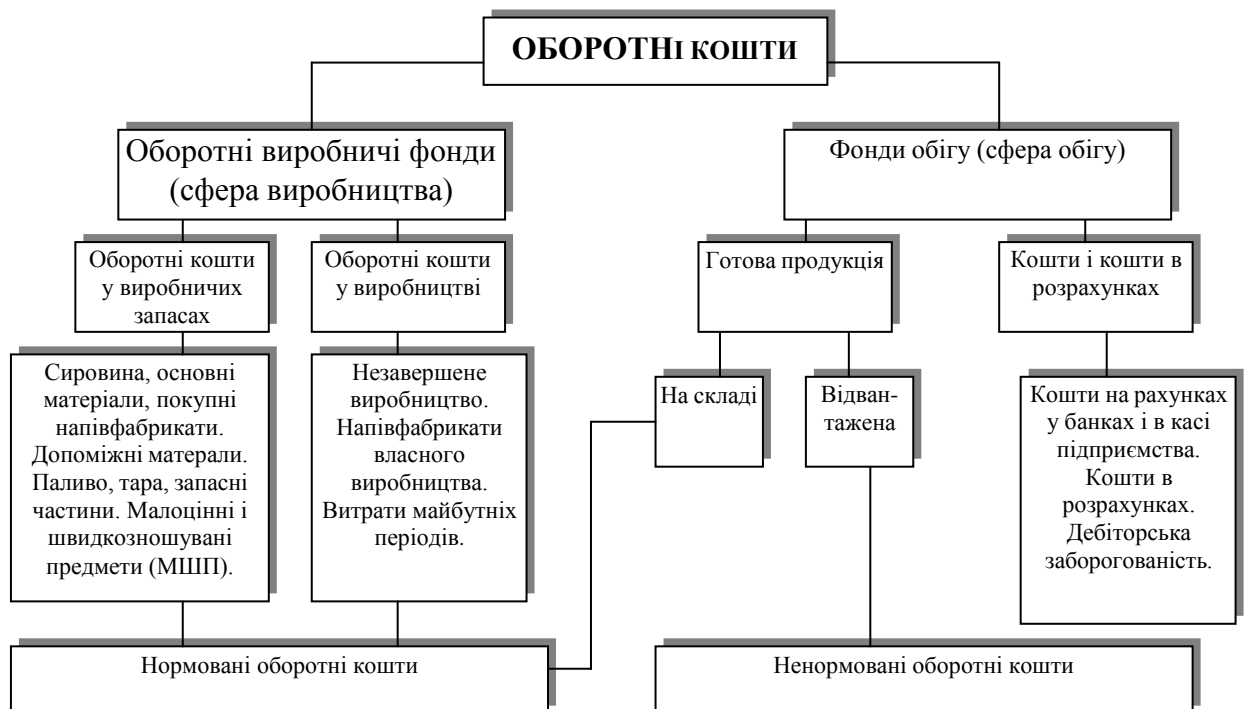

Рис. 1.1. Склад і розміщення оборотних коштів

У виробничій сфері оборотний капітал (оборотні кошти) авансується в оборотні виробничі фонди і фонди обігу (рис. 1.1).

До виробничих фондів належать: сировина, основні й допоміжні матеріали, напівфабрикати, паливо, тара, запасні частини для ремонтів, малоцінні і швидкозношувані предмети, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виготовлення, витрати майбутніх періодів.

Фонди обігу — це залишки готової продукції на складі підприємств, відвантажені, але не оплачені покупцями товари, залишки коштів підприємств на поточному рахунку в банку, касі, у розрахунках, у дебіторській заборгованості, а також укладені в короткострокові цінні папери [2].

Таким чином, оборотний капітал (оборотні кошти) — це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку.

Співвідношення оборотних коштів, що перебувають у сфері виробництва й у сфері обігу, є неоднаковим у різних галузях народного господарства. Пояснюється це особливостями організації виробництва, постачання, збуту, а також системи розрахунків. Для забезпечення безперервності процесу виробництва і реалізації продукції необхідно досягти оптимального співвідношення оборотних коштів у сфері виробництва й обігу. При цьому підприємство зацікавлене у зменшенні оборотних коштів у сфері обігу за рахунок поліпшення системи постачання, раціональніших форм розрахунків [3].

Склад оборотних коштів — це сукупність окремих елементів оборотних виробничих фондів і фондів обігу. Склад оборотних коштів у різних галузях господарства може мати певні особливості. Так, у виробничій сфері основні статті оборотних коштів — це сировина, основні матеріали, незавершене виробництво, готова продукція. В окремих галузях промисловості є статті оборотних коштів, що характерні лише для них.

Наприклад, у металургійній промисловості в оборотних коштах враховується змінне обладнання, а у добувних галузях до витрат майбутніх періодів включають витрати на гірничопідготовчі роботи.

Структура оборотних коштів — це питома вага вартості окремих статей оборотних виробничих фондів і фондів обігу в загальній сумі оборотних коштів. Структура оборотних коштів має значні коливання в окремих галузях господарства. Вона залежить від складу і структури витрат на виробництво, умов поставок матеріальних цінностей, умов реалізації продукції (виконаних робіт, наданих послуг), проведення розрахунків.

Якщо розглядати структуру оборотних коштів в окремих галузях промисловості, то слід зазначити, що у вугільній промисловості, як уже було сказано, значну питому вагу займають витрати майбутніх періодів. Це пояснюється відносно великими підготовчими витратами, що передують видобутку корисних копалин (планування майбутніх розробок, розкривні роботи, облаштування шахт та інші).

У легкій і харчовій промисловості характерною особливістю є значна матеріаломісткість продукції. Отже, високою є питома вага оборотних коштів у запасах сировини й основних матеріалів.

Машинобудування та металообробка відрізняються значною трудомісткістю, складністю виробничих процесів, значною тривалістю виготовлення продукції. У цій галузі висока питома вага оборотних коштів, авансованих у незавершене виробництво.

У нафтохімічній промисловості високою є частка оборотних коштів, вкладених у відвантажені товари. Це пояснюється тим, що технологічно процеси в цій галузі нетривалі і значна частина виготовленого продукту перебуває на шляху до споживача.

Зміни в управлінні економікою відчутно вплинули на структуру оборотних коштів промислових і непромислових підприємств України.

Підвищення частки дебіторської заборгованості нібито свідчить про поліпшення збуту продукції, прискорення обертання оборотного капіталу.

Але це відбувається на фоні скорочення матеріальних запасів, тобто на фоні скорочення обсягу виробництва [4].

Зменшення залишків коштів свідчить не стільки про високий рівень управління грошовими потоками на підприємствах, скільки про гострий дефіцит цих коштів, зумовлений інфляцією, кризою неплатежів, недосконалою податковою політикою.

Відомо, що стан і використання оборотного капіталу окремого підприємства залежать від стану економіки держави в цілому. У свою чергу, стан економіки держави залежить від стану й використання оборотного капіталу окремого підприємства.

Оборотні кошти підприємств класифікуються за трьома ознаками:

- 1) залежно від участі їх у кругообігу коштів;
- 2) за методами планування, принципами організації та регулювання;
- 3) за джерелами формування.

Відповідно до першої ознаки оборотні кошти поділяються на оборотні кошти, сфокусованих в оборотних виробничих фондах, та оборотні кошти, авансовані у фонди обігу.

Такий розподіл оборотних коштів зумовлений наявністю в кругообігу коштів двох самостійних сфер — сфери виробництва і сфери обігу. Чим більша питома вага оборотних коштів, розміщених у сфері виробництва, тим ефективніше використовується оборотний капітал.

Залежно від методів планування оборотні кошти поділяються на нормовані та ненормовані.

Виходячи з економічної доцільності досягнення найліпших результатів за найменших витрат. Встановлення нормативів за окремими статтями оборотних коштів уможливорює забезпечення безперервної діяльності підприємства за умови оптимальних виробничих запасів, розмірів незавершеного виробництва, залишків готової продукції [6].

До нормованих оборотних коштів належать оборотні кошти у виробничих запасах, незавершеному виробництві та витратах майбутніх

періодів, у залишках готової продукції на складах підприємств.

Ненормовані оборотні фонди включають фонди обігу за винятком залишків готової продукції на складі.

За джерелами формування оборотні кошти поділяються на:

- 1) власні та прирівняні до власних;
- 2) залучені;
- 3) інші.

Класифікація оборотних коштів має важливе значення, оскільки дає можливість підприємству визначити оптимальний склад і структуру, потребу та джерела формування оборотних коштів. Від цього значною мірою залежить фінансовий стан підприємства.

Система організації оборотних коштів побудована на певних принципах.

По-перше, надання підприємствам самостійності щодо розпорядження, управління оборотними коштами. Це означає оперативну самостійність у використанні оборотних коштів.

По-друге, визначення планової потреби і розміщення оборотних коштів за окремими елементами й підрозділами. Мається на увазі розрахунок оптимальної потреби в оборотних коштах, яка б забезпечила безперервність процесу виробництва, виконання планових завдань за ритмічної роботи (розробка норм тривалої дії та щорічних нормативів).

По-третє, коригування розрахованих і чинних нормативів з урахуванням вимог господарювання, що змінюються: обсягів виробництва, цін на сировину та матеріали; постачальників і споживачів;

форм застосовуваних розрахунків.

По-четверте, раціональна система фінансування оборотних коштів. Це означає формування оборотних коштів за рахунок власних ресурсів і залучених коштів у розмірах, що забезпечують нормальний фінансовий стан підприємства.

По-п'яте, контроль за раціональним розміщенням і використанням

оборотних коштів. Мається на увазі проведення аналізу ефективності кругообороту коштів, що використовуються, з метою прискорення їх обертання.

1.2. Джерела формування оборотних коштів

Визначення джерел формування оборотних коштів є важливою складовою роботи економічних служб.

Недостатність джерел формування оборотних коштів призводить до недофінансування господарської діяльності та до фінансових ускладнень. Наявність зайвих джерел оборотних коштів на підприємстві сприяє створенню наднормативних запасів товарно матеріальних цінностей, відволіканню оборотних коштів з господарського обороту, зниженню відповідальності за цільове й раціональне використання як власних, так і позичених коштів.

Мінімальна потреба підприємства в оборотних коштах покривається за рахунок таких власних джерел: статутний капітал (фонд), відрахування від прибутку у фонди спеціального призначення; цільове фінансування та цільові надходження (із бюджету, галузевих і міжгалузевих позабюджетних фондів), приріст сталих пасивів.

Підприємства, що вводяться в дію, формують оборотні кошти за рахунок коштів бюджету, пайових внесків членів-засновників, внесків іноземних учасників (для спільних підприємств), надходження від емісії цінних паперів. Ці кошти включаються у статутний фонд новоствореного підприємства [7].

На вже діючих підприємствах власними джерелами фінансування оборотних коштів є прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, надходження від емісії цінних паперів, а також прирівняні до власних оборотних коштів сталі пасиви.

Прибуток підприємства спрямовується на покриття приросту

нормативу оборотних коштів. Традиційно джерелом покриття вважається прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства і використовується на його розсуд. При цьому слід зазначити, що, ураховуючи спад виробництва, тяжке економічне становище підприємств, неспроможність їх розрахуватися за придбані матеріальні та інші ресурси, Верховна Рада України 23.02.96 р. ухвалила Закон про зміни та доповнення до Декрету Кабінету Міністрів України "Про порядок використання прибутку державних підприємств, установ і організацій".

Згідно з цим Законом державні підприємства мали спрямовувати на поповнення власних оборотних коштів не менше 17 % загального прибутку підприємства. Ця частина прибутку звільнялася від оподаткування. На жаль, сьогодні ця пільга не діє.

Обсяг коштів, що спрямовуються на поповнення власних оборотних коштів, залежить від очікуваних розмірів приросту нормативу оборотних коштів, загального обсягу прибутку, можливого обсягу залучення позикових коштів та інших факторів.

До коштів, які можна прирівняти до власних, належать сталі пасиви. Це кошти цільового призначення, які в результаті застосованої системи грошових розрахунків постійно перебувають у господарському обігу підприємств, а проте, йому не належать. До їх використання за призначенням вони в сумі мінімального залишку є джерелами формування оборотних коштів підприємства.

Сталі пасиви - це мінімальна (стійка) заборгованість із заробітної плати працівникам, відрахувань на обов'язкове державне пенсійне страхування, на соціальне страхування, резерв майбутніх платежів, авансування покупців (замовників). Нині в бухгалтерському балансі не виокремлюються сталі пасиви, як це було раніше. Але з цього не слід робити висновок, що сталі пасиви відсутні на підприємстві.

Методика визначення власних оборотних коштів підприємства, яка зараз пропонується, не робить розмежування між сталими пасивами і

короткотерміновими пасивами. Відображаються вони в I розділі пасиву балансу [8].

З метою повнішого залучення фінансових ресурсів і якісного управління ними підприємства мають змогу планувати сталі пасиви.

Залежно від виду сталих пасивів можуть застосовуватись різні методики їх розрахунку.

Використання банківських кредитів для формування оборотних коштів. Розмір мінімальної заборгованості із заробітної плати залежить від часу її виплати і терміну, за який вона виплачується. Що більший розрив між терміном виплати заробітної плати і кінцевою датою періоду, за який вона сплачується, то вища заборгованість, то більше коштів підприємство може використати в господарському обороті. Так, якщо виплата заробітної плати здійснюється за першу половину місяця 25-го числа кожного місяця, а за другу половину - 17-го числа наступного місяця, то в обороті підприємства завжди перебуває дев'ятиденна сума заробітної плати.

Мінімальна заборгованість щодо резерву майбутніх платежів створюється головним чином за рахунок нарахувань на оплату відпусток. Належна заробітна плата за чергову відпустку списується на витрати виробництва не тоді, коли робітник іде у відпустку, а рівними частинами. Ці суми, що відносяться на собівартість продукції щомісячно, резервуються в порядку нарахувань на рахунок майбутніх платежів. Вони виплачуються робітникам, коли ті йдуть у відпустку, а потім списуються з цього рахунка. Однак на рахунку майбутніх платежів згідно з графіком відпусток завжди є кошти, які використовуються в господарському обороті. У зв'язку з цим мінімальні залишки коштів на рахунку майбутніх платежів ураховуються як джерело формування власних оборотних коштів. Резерв майбутніх платежів визначається в сумі мінімального залишку за звітними даними за 19 місяців, що передують плановому року, з урахуванням змін фонду заробітної плати в плановому році [9].

Сума мінімальної заборгованості із заробітної плати і резерву

майбутніх платежів може визначатися і спрощеним методом, виходячи з суми мінімальної заборгованості за планом базового року й відсотка зростання фонду заробітної плати в плановому році.

Мінімальна заборгованість щодо відрахувань у позабюджетні фонди також постійно є в обігу підприємства, її можна визначити як добуток мінімальної перехідної заборгованості з оплати праці робітникам та відсотка відрахувань, затвердженого для відповідного фонду.

Мінімальна заборгованість кредиторам з оплати продукції за частковою готовністю обчислюється в галузях промисловості з тривалим циклом виробництва. Проміжні платежі замовників за етапами готовності продукції, що є джерелом покриття витрат незавершеного виробництва, ураховуються як сталі пасиви і можуть бути прирівняні до власних оборотних коштів. Сума за цим видом сталих пасивів визначається відповідно до програми виробництва, умов задачі продукції і порядку розрахунків.

На покриття приросту нормативу оборотних коштів спрямовується не вся сума сталих пасивів, а лише приріст її в плановому році, оскільки базову їх суму враховано в попередні роки.

Розмір власних оборотних коштів, що закріплені за підприємством, не є постійною величиною. Сума власних оборотних коштів під час складання фінансового плану щорічно уточнюється у зв'язку зі зміною обсягу виробництва, асортименту продукції, умов постачання і збуту. Окрім того, на підприємствах виникають проблеми з несвоєчасним надходженням коштів за відвантаженою продукцією, нагромадженням на складі нереалізованої готової продукції, несвоєчасним і неповним виконанням договірних зобов'язань постачальниками та через інші обставини, що спричиняють потребу в додаткових коштах.

Покрити цю потребу лише власними джерелами стає практично неможливим. Тому формувати оборотні кошти лише за рахунок власних джерел нині економічно недоцільно, оскільки це знижує можливості

підприємства щодо фінансування власних витрат і збільшує ризик виникнення фінансової нестабільності підприємства.

Призначення банківських кредитів - фінансування витрат, пов'язаних з придбанням основних і поточних активів, із сезонними потребами підприємства, тимчасовим збільшенням виробничих запасів, із виникненням (збільшенням) дебіторської заборгованості, податковими платежами та іншими зобов'язаннями [17].

Кредити банку дають змогу органічно ув'язати всі джерела оборотних коштів і справляють активний вплив на раціональне формування запасів сировини, матеріалів, готової продукції та інших видів матеріальних цінностей.

Ураховуючи складний стан економіки підприємств, взаємні неплатежі, комерційні банки з метою гарантії повернення коштів, що надаються в позику, кредитують суб'єктів господарювання під заставу їхнього майна або за умови страхування ризику непогашення кредиту.

Планування потреби в позикових оборотних коштах включає розрахунок необхідної суми кредиту з урахуванням залишку нормованих товарно-матеріальних цінностей і визначення потреби в кредиті.

Сума кредиту з урахуванням залишку нормованих товарно-матеріальних цінностей визначається для кожного об'єкта як різниця між запланованою вартістю матеріальних цінностей за діючими цінами і власними оборотними коштами.

Короткостроковий кредит, незалежно від об'єктів кредитування, надається строком до одного року. Однак на практиці терміни надання кредиту значно менші, що пояснюється високим рівнем інфляції, спричиненої спадом виробництва, станом товарного і грошового обігу.

Залучення коштів інших суб'єктів господарювання.

До залучених належать кошти інших кредиторів, які надаються підприємствам у позику під певний (обумовлений) відсоток на термін до одного року з оформленням векселя чи іншого боргового зобов'язання.

Вексель є найпростішою й найпоширенішою формою кредитних грошей. Він виписується боржником і передається кредиторіві. Сам факт видачі векселя означає фактично перетворення (перехід) товару в гроші. Через вексель реалізується незадоволений попит на гроші як засіб платежу. Коли таких грошей недостатньо, їх замінює вексель.

Досить поширеною формою залучення коштів інших суб'єктів господарювання є комерційний кредит. Він використовується підприємствами за браком фінансових ресурсів у покупця (споживача) і неможливості розрахуватися з постачальником. У цьому разі виникає необхідність відстрочки платежів. Постачальник дає згоду на надання відстрочки платежу за продукцію, що поставляється, і від споживача він замість грошей одержує вексель або інше боргове зобов'язання.

Використання комерційного кредиту набуло певного розвитку в період становлення ринкової економіки, створення підприємств з різноманітними формами власності та надання значної самостійності підприємствам. У цілому його використання позитивно впливає на економіку підприємства і народного господарства, оскільки спрощує реалізацію товарів, прискорює обертання оборотних коштів і зменшує потребу в кредитних і грошових ресурсах.

Кредиторська заборгованість належить до позапланових залучених джерел формування оборотних коштів. Її породжує брак власних оборотних коштів. Наявність кредиторської заборгованості постачальникам свідчить про участь у господарському обігу підприємства коштів інших суб'єктів господарювання[18].

Іншими словами, кредиторська заборгованість - це короткострокові зобов'язання підприємств, які виникають за: розрахунками з бюджетом; за розрахунковими документами, строк оплати яких не настав і які не сплачено в строк; за невідфактурованими поставками-розрахунками взаємних вимог, векселями, строк оплати яких не настав і які не сплачено в строк; за короткостроковими кредитами.

Кредиторська заборгованість є допустимою (нормальною), якщо це зумовлено чинним порядком розрахунків. Наприклад, заборгованість постачальникам за розрахунковими документами, термін оплати яких не настав, за не від фактурованими поставками. Однак на підприємстві може бути і прострочена кредиторська заборгованість, що утворюється в результаті порушення покупцями порядку і термінів оплати розрахункових документів. Якщо покупець, використовуючи в обігу неоплачені товарно-матеріальні цінності, одержує додаткові кошти, які йому не належать, то постачальник змушений звертатися до позапланового перерозподілу наявних коштів, до пошуків додаткових джерел формування його поточних фінансових ресурсів.

За кредиторської заборгованості постачальникам залучення коштів відбувається у товарній формі на відміну від власних оборотних коштів і банківського кредиту, які виступають у грошовій формі.

Розмір і тривалість простроченої кредиторської заборгованості залежать від конкретних умов організації та використання оборотних коштів, особливо - від розміру та тривалості простроченої дебіторської заборгованості, головним джерелом покриття якої і є кредиторська заборгованість.

Стан кредиторської і дебіторської заборгованості, їх участь у формуванні та використанні оборотних коштів промислових підприємств свідчать про серйозні негаразди в господарській діяльності.

У цілому в промисловості України станом на 1.07.1999 р. у запаси товарно-матеріальних цінностей вкладено оборотних коштів на суму 27960,2 млн грн. Дебіторська заборгованість перевищує суму оборотних коштів, вкладених разом у виробничі запаси, незавершене виробництво, готову продукцію і товари і становить 62185,4 млн грн. Кредиторська заборгованість становить 88578,9 млн грн. і більше ніж у 1,4 раза перевищує дебіторську. Така сама тенденція мала місце й у 1998 році. Наведені дані дають змогу зробити висновок, що для підприємств кредиторська заборгованість є ледве

чи не головним джерелом короткострокового фінансування [19].

Джерела формування оборотних коштів справляють вплив на їх обертання. Особливості різних джерел формування і принципи різного режиму використання власних і залучених оборотних коштів впливають на ефективність використання оборотних коштів і всього оборотного капіталу. Рациональне формування названих джерел оборотних коштів має значний вплив на процес виробництва, на фінансові результати і фінансовий стан підприємства, сприяє досягненню мети з мінімально необхідними за даних умов оборотними коштами.

1.3. Нормування оборотних коштів

Виробничі запаси створюються на підприємстві для забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції. У складі виробничих запасів найбільшу питому вагу мають сировина, матеріали й покупні напівфабрикати.

Норматив оборотних коштів щодо цих запасів визначається з формули:

$$H = ON \quad (1.2)$$

де H - норматив оборотних коштів для сировини, матеріалів і покупних напівфабрикатів (тис. грн.); O - одноденні витрати сировини, матеріалів, напівфабрикатів (тис. грн.); N - норма оборотних коштів (днів).

Одноденне витрачання сировини, матеріалів і покупних напівфабрикатів визначається за кошторисом витрат на виробництво IV кварталу планового року без відрахування поворотних відходів. Розмір одноденних витрат за номенклатурою сировини, що споживається, матеріалів і покупних напівфабрикатів розраховується діленням суми їх витрат у IV кварталі планового року на 90.

Норма оборотних коштів стосовно сировини, матеріалів і покупних напівфабрикатів включає такі елементи: транспортний запас; час для прийняття, розвантаження, сортування, складування матеріалів; технологічний запас; поточний (складський) запас; гарантійний (страховий)

запас.

Транспортний запас визначається як різниця між часом перебування вантажу в дорозі від постачальника до споживача та часом поштового пробігу розрахункових документів, їх оформлення вантажовідправником і обробки банками за місцем знаходження постачальника і споживача.

За наявності кількох постачальників транспортний запас щодо конкретних видів матеріальних цінностей розраховується як середньозважена величина.

Якщо сировина й матеріали надходять до споживача раніше за прибуття розрахункових документів (або ці процеси збігаються в часі), транспортний запас не встановлюється [13].

Підготовчий запас - це час для прийняття, розвантаження, сортування, складування матеріалів.

Технологічний запас включає час на підготовчі операції (сушіння лісоматеріалів, подрібнення брухту, розкроювання матеріалів), якщо вони не є складовою частиною виробничого циклу. Норма технологічного запасу визначається конкретними умовами роботи кожного підприємства і тривалістю підготовчих операцій.

Поточний запас - норма оборотних коштів у частині поточного запасу залежить від частоти та рівномірності поставок матеріалів, рівномірності їх споживання у виробництві. Що частіше вони надходять на адресу споживача, то меншим буде поточний запас.

У норму оборотних коштів, як правило, включається середній поточний запас у розмірі 50% тривалості інтервалу між поставками. Інтервал поставок визначається на підставі договорів із постачальниками або виходячи з фактичних даних про надходження за попередній період.

У разі, коли за розробки норм оборотних коштів у частині поточного запасу щодо окремих видів матеріалів відсутні планово-календарні строки поставок, середній інтервал між поставками визначається на підставі даних про фактичне надходження матеріалів. Для цього кількість днів у році (360)

слід розділити на загальну кількість поставок даного виду матеріалів за звітний рік. У розрахунках середнього інтервалу не враховуються дрібні партії та надміру великі надходження.

Поставки від кількох постачальників можуть суттєво різнитися за обсягом і за величиною інтервалів між окремими партіями, що залежить від різних причин - особливостей транспортування, періодичності випуску тих чи тих матеріальних цінностей постачальниками, умов конкретних договорів на постачання тощо. У такому разі середній інтервал між поставками розраховується як середньозважена величина. Для її визначення обсяг кожної поставки сировини й матеріалів множать на інтервал у днях до наступної поставки і суму [14].

Гарантійний (страховий) запас створюється з метою запобігання наслідкам можливих перебоїв у постачанні: порушення умов постачання або затримка вантажу в дорозі; зміна постачальником строків відвантаження в межах, що допускаються особливими умовами постачання чи договором. Норма оборотних коштів на страховий запас встановлюється, як правило, в межах 50 % поточного запасу.

Для матеріалів, що надходять зі складів постачальницьких і збутових організацій з доставкою автотранспортом, страхового запасу здебільшого не передбачається.

В окремих випадках, пов'язаних із підвищеним ризиком несвоєчасного надходження матеріалів, норму оборотних коштів у частині страхового запасу щодо окремих видів матеріалів можна збільшити понад 50 % норми оборотних коштів на поточний запас.

На підставі норм оборотних коштів, обчислених за складовими елементами, визначається норматив для окремих видів, груп і в цілому щодо сировини, основних матеріалів і покупних напівфабрикатів. До виробничих запасів входять також допоміжні матеріали, паливо, тара, запасні частини й малоцінні швидкозношувані предмети, які беруть участь у створенні нової вартості і теж потребують визначення оптимальної потреби в них.

Норматив оборотних коштів щодо допоміжних матеріалів розраховується множенням норми на величину одноденного їх витрачання за кошторисом витрат на виробництво. Норми за видами і групами допоміжних матеріалів розраховуються в такому самому порядку, як і для основних матеріалів.

Норматив оборотних коштів на паливо встановлюється для всіх видів палива (крім газу), що використовується як для технологічних цілей, так і для господарських потреб виробництва. Величина нормативу оборотних коштів на цю статтю визначається за методом, аналогічним методу розрахунку нормативу оборотних коштів на основні матеріали [15].

Розраховуючи одноденне витрачання за статтею "Паливо", із кошторису витрат на виробництво необхідно виключити вартість газового палива і додати витрати палива у непромислових господарствах, якщо ці витрати не були враховані в кошторисі витрат на основне виробництво.

Норматив оборотних коштів щодо тари визначається множенням норми, вираженої в гривнях, на обсяг товарної продукції в оптових цінах підприємства в плановому році.

Норматив розраховується для різних видів тари: покупна, власного виробництва і разова тара, яка надходить з матеріалами і не підлягає поверненню постачальникам; яка підлягає поверненню; тарні матеріали, які враховуються за статтею "Тара".

Норматив па запасні частини для ремонтів машин, устаткування і транспортних засобів визначається з урахуванням їхньої вартості за початковою оцінкою і норми оборотних коштів.

На тих підприємствах, де вкладення оборотних коштів у запасні частини незначні, а прямий підрахунок перехідних залишків їх утруднений, норматив оборотних коштів на запасні частини може бути розрахований укрупненим методом (виходячи із даних про залишки запасних частин для ремонтів і вартості діючого виробничого, силового обладнання і транспортних засобів). Для цього необхідно визначити середньорічні

залишки запасних частин за виключенням зайвих, непотрібних, віднесених до недіючого обладнання за звітний рік. Далі розраховують середню вартість діючого виробничого, силового обладнання і транспортних засобів, виходячи із даних про їхню вартість на початок і кінець звітного року. Потім визначають вартість запасних частин на 1700 гривень діючого обладнання діленням вартості середньорічних фактичних залишків запасних частин на середню вартість виробничого, силового обладнання і транспортних засобів.

Розрахована норма оборотних коштів береться за основу розрахунку нормативу оборотних коштів на запасні частини на плановий рік. Ця норма може коригуватися з урахуванням продовження строків міжремонтних періодів у запланованому році [16].

Норматив оборотних коштів на запасні частини в планованому році визначається множенням середньорічної вартості виробничого, силового обладнання і транспортних засобів, передбачених планом, на скориговану норму оборотних коштів на запасні частини.

Норматив для малоцінних та швидкозношуваних предметів залежить від складу цієї статті. Малоцінні та швидкозношувані предмети служать, як правило, менше одного року і, беручи участь у процесі виробництва, не є предметами праці. Свою вартість на вартість готової продукції вони переносять не повністю, а частинами.

Норматив оборотних коштів для малоцінних і швидкозношуваних предметів визначається окремо для кожної групи незалежно від характеру їх використання у виробництві: малоцінний і швидкозношуваний господарський інвентар; спеціальний одяг і спеціальне взуття; спеціальний інструмент і спеціальні пристосування; змінне обладнання; виробнича тара.

Потреба в оборотних коштах для кожної групи розраховується для створення запасів на складі та в експлуатації. У зв'язку з тим, що вартість малоцінних і швидкозношуваних предметів, які знаходяться в експлуатації, відображається в обліку за мінусом зносу, то, визначаючи норматив, беруть у рахунок 50 % їхньої повної вартості. Решта вартості списується на

собівартість продукції під час передачі зі складу в експлуатацію. Для визначення нормативу оборотних коштів на складі малоцінні та швидкозношувані предмети враховуються за їхньою повною вартістю.

Незавершене виробництво - один з найважливіших напрямків авансування оборотних коштів. Мого питомо вага в промисловості перевищує 20 % загальної вартості оборотних коштів. Незавершеним виробництвом вважають незавершене виготовлення продукції на всіх стадіях виробничого процесу з моменту першої операції і до здачі готової продукції на склад. Його обсяг залежить від типу виробництва, тривалості виробничого циклу, розподілу витрат протягом виробничого циклу (обсяг незавершеного виробництва зростає, якщо більше витрат здійснюється на початку виробничого циклу).

Норматив оборотних коштів для незавершеного виробництва визначається з формули:

$$H=3 \cdot D \cdot K \quad (1.3)$$

де 3 - одноденні витрати за планом IV кварталу, тис. грн.; D - тривалість виробничого циклу, днів; K - коефіцієнт зростання витрат.

Норма оборотних коштів для незавершеного виробництва визначається множенням тривалості виробничого циклу на коефіцієнт зростання витрат. Одноденні витрати обчислюються діленням витрат на випуск валової продукції (за виробничою собівартістю) у IV кварталі планового року на 90. Тривалість виробничого циклу визначається на основі даних технологічних карт та інших планових нормативів виробництва[17].

Вона складається із часу, витраченого на обробку деталей (технологічний запас), транспортування деталей від одного робочого місця до іншого і передачі готової продукції на склад (транспортний запас), перебування виробів між окремими операціями (оборотний запас), а також зі страхового запасу оброблених деталей. Якщо кількість виробів у незавершеному виробництві велика, а тривалість виробничого циклу в днях для різних виробів суттєво різняться, слід об'єднати продукцію в групи, а

потім на цій підставі визначити середньозважений показник. Його величину розраховують, виходячи з частини окремих видів або груп виробів у загальному обсязі продукції, що випускається, за плановою собівартістю.

Коефіцієнт зростання витрат характеризує ступінь готовності виробів у незавершеному виробництві, тобто відношення витрат у незавершеному виробництві до всієї собівартості готової продукції. Послідовність і темпи зростання витрат у різних виробництвах різні. Вони залежать від особливостей продукції, що виробляється, технології та організації виробництва. Що більше витрат припадає на перші дні циклу, то вищим є коефіцієнт зростання витрат і більшим - норматив оборотних коштів.

Обчислення коефіцієнта зростання витрат залежить від розподілу витрат протягом виробничого циклу[18].

До одноразових витрат належать витрати сировини, матеріалів, які надходять до виробництва із самого початку виробничого циклу.

До наступних витрат відносять усі інші витрати - заробітну плату, амортизаційні відрахування, електроенергію тощо.

Витрати майбутніх періодів включають виробничі витрати, здійснені в даному плановому періоді, що їх буде віднесено на собівартість продукції, котра випускатиметься в наступні періоди. До них належать витрати, зв'язані з підготовкою нових виробництв і нових видів продукції, якщо вони не фінансуються із фонду розвитку виробництва, витрати, пов'язані з проведенням гірничих розробок, гірничопідготовчих, розкривних та інших робіт.

Витрати на освоєння виробництва нових видів продукції включаються в розрахунок потреби в оборотних коштах на витрати майбутніх періодів на основі розроблених підприємством кошторисів для кожного виробу, який підлягає освоєнню. Ці витрати визначаються на весь період освоєння з розподілом по роках, а також на плановий рік по кварталах.

Розрахунок нормативу оборотних коштів на витрати майбутніх періодів здійснюється на кожний рік.

До готової продукції належать вироби, завершені виробництвом, прийняті технічним контролем підприємства і здані на склад або прийняті замовником, відповідно до затвердженого порядку приймання продукції.

Обсяги готової продукції на складі мають бути оптимальними щодо тривалості виробничого циклу, умов реалізації продукції і порядку її оплати.

Норматив оборотних коштів для готової продукції (Н) визначається як добуток норми оборотних коштів у днях і одноденного випуску товарної продукції в плановому році за виробничою собівартістю:

$$H=3 \cdot P \quad (1.4)$$

де 3 - одноденний випуск продукції в IV кварталі планового року за виробничою собівартістю (грн.); P - норма запасу оборотних коштів для готової продукції (днів).

Норма запасу оборотних коштів для готової продукції обчислюється в днях і включає такі елементи: час на комплектування виробів для поставки, упаковку продукції, час на оформлення і здачу платіжних документів у банк. Час на окремі операції визначається розрахунковим способом.

За великої номенклатури продукції, що випускається, норма оборотних коштів для готової продукції на складі може бути визначена як середньозважена стосовно норм для груп продукції, які включають не менше 70-80 % запланованого випуску готової продукції [19].

Сукупний норматив оборотних коштів підприємства на плановий рік визначається підсумовуванням нормативів за кожною статтею нормованих оборотних коштів. Виходячи із загальної потреби підприємства в оборотних коштах, розраховують приріст (зменшення) їхнього нормативу в запланованому періоді. Ці дані використовуються під час складання фінансового плану.

Економічний метод розрахунку нормативу оборотних коштів застосовується на діючих підприємствах. Економічний метод доцільно також використовувати на рівні галузевих міністерств, відомств, виробничих об'єднань у процесі перспективного планування або прогнозування.

Незавершене виробництво - один з найважливіших напрямків авансування оборотних коштів. Мого питомо вага в промисловості перевищує 20 % загальної вартості оборотних коштів. Незавершеним виробництвом вважають незавершене виготовлення продукції на всіх стадіях виробничого процесу з моменту першої операції і до здачі готової продукції на склад. Його обсяг залежить від типу виробництва, тривалості виробничого циклу, розподілу витрат протягом виробничого циклу (обсяг незавершеного виробництва зростає, якщо більше витрат здійснюється на початку виробничого циклу).

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ВИКОРИСТАННЯ ОБІГОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ "ФУД ЦЕНТР"

2.1. Загальна характеристика діяльності підприємства ТОВ "Фуд Центр" та динаміка показників використання обігових коштів

Підприємство створено для здійснення підприємницької діяльності учасників з метою отримання прибутку від посередницької діяльності, направленої на задоволення потреб споживачів в товарах продуктів харчування.

Основним видом діяльності ТОВ "Фуд Центр" є оптова і роздрібна торгівля продуктами харчування.

Підприємство ТОВ "Фуд Центр" являє собою товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ).

Вищим органом управління ТОВ "Фуд Центр" є збір учасників. В його компетенції знаходяться питання визначення головних напрямів підприємницької діяльності, розгляд і затвердження кошторисів, звітів і балансів, обрання і відгук виконавчого органу і ревізійної комісії, визначення умов оплати праці посадовців, розподіл прибутку і визначення порядку покриття збитків та ін.

Виконавчим органом ТОВ "Фуд Центр" є директор. В його компетенції знаходяться питання розробки і реалізації цілей, політики і стратегії їх досягнення, а також організація і керівництво поточною діяльністю фірми, розпорядження майном, найм і звільнення персоналу.

Підприємство з моменту державної реєстрації є юридичною особою, має самостійний баланс, розрахунковий та інші рахунки в банківських установах, печатку, штампи, товарний знак та інші реквізити. Воно може створювати на території України і за її межами дочірні підприємства, філії та представництва, відповідно до чинного законодавства країни.

Підприємство дрібнооптової торгівлі продуктами харчування ТОВ "Фуд Центр" постачає магазини роздрібною торгівлі, забезпечуючи їм необхідний асортимент товарів на прилавках. Завдяки цьому магазинам не потрібно вкладати оборотні кошти у великі партії товарів і закуповувати товари у великої кількості постачальників. Підприємство враховує в своїй діяльності зацікавленість споживача в його потребах до якості продукції.

Оперативний звіт виконується в установленому порядку, згідно законодавству України. Розрахунки з бюджетом та бюджетними організаціями проводяться робітниками бухгалтерії, у відповідності з законодавчими документами. Основними джерелами інформації для проведення аналізу фінансових результатів діяльності даного підприємства є документи фінансової звітності: Бухгалтерський баланс" і Звіт про фінансові результати.

Тут слід зазначити, що збір інформації про діяльність підприємства ТОВ "Фуд Центр" представляє певні труднощі, оскільки фахівці, боячись просочування конфіденційної інформації, неохоче йдуть на контакт. На підприємстві, що розглядається нами, регулярно проводиться внутрішній аналіз фінансово-господарської діяльності, проте як результати, так і деякі початкові дані цього аналізу не розголошуються, оскільки керівництво ТОВ "Фуд Центр" відносить цю інформацію до комерційної таємниці.

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється за даними балансу та дозволяє визначити спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання. Аналіз ліквідності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників: коефіцієнта покриття, коефіцієнта швидкої ліквідності, коефіцієнта абсолютної ліквідності та чистого оборотного капіталу. Розрахунки наведені в таблиці 2.1.

Із даних таблиці 2.1 видно, що динаміка коефіцієнта покриття в 2019 році погіршилась - по-перше, його величина стала меншою за критичне значення 1,0, по-друге, у підприємства відчувається брак ресурсів, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань.

Така ж негативна тенденція спостерігалась по коефіцієнту швидкої ліквідності: станом на 31.12.17 та 31.12.18 його величина відповідала оптимальному значенню, а станом на 31.12.19 - знизилась до 0,5, що нижче оптимального значення, тобто платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами значно погіршилися.

Таблиця 2.1

Показники ліквідності ТОВ "Фуд Центр" за період
з 31.12.2017. по 31.12.2019 рр.

Показники	На 31.12.17	На 31.12.18	На 31.12.19
Коефіцієнт покриття	1,18	1,18	0,92
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,81	0,68	0,50
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,07	0,00	0,00
Чистий оборотний капітал, тис. грн.	193,40	226,60	-198,00

Коефіцієнт абсолютної ліквідності станом на 31.12.17 дорівнював 0,07, в подальшому дорівнював нулю. Отже, в 20018-2019 роках підприємство не вважало за потрібне створювати високоліквідні активи з метою у разі необхідності негайного погашення частки боргів.

Чистий оборотний капітал станом на 31.12.17 дорівнював 193,4 тис. грн., станом на 31.12.18 збільшився до 226,6 тис. грн., станом на 31.12.19 у підприємства виник дефіцит чистого оборотного капіталу в сумі 198,0 тис. грн., що засвідчило неспроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання та розширювати подальшу діяльність

Оцінимо фінансову стійкість підприємства, враховуючи що за абсолютний показник фінансової стійкості приймають наявність власних оборотних коштів. За даними балансу ТОВ "Фуд Центр" визначимо наявність

власних оборотних коштів.

Із даних видно, що сума поточних активів, яка покривалась за рахунок власного капіталу, досить низька. Частка власного капіталу в сумі поточних активів на кінець 2017 року становила 15,0 %, на кінець 2018 року становила 15,1 %, а на кінець 2019 року зменшилась на 44,0 %, що відповідає дефіциту коштів в 8,5 %. Відповідно зросла частка позикового капіталу з 85,0 % на кінець 2017 року до 178,5 % на кінець 2019 року, що свідчить про посилення фінансової залежності підприємства і погіршення його фінансового стану.

Отже, на кінець 2017 року у підприємства після повного погашення поточних зобов'язань залишалось 193,4 тис. грн., на кінець 2018 року ця сума дещо збільшилась 226,6 тис. грн., а на кінець 2019 року власних оборотних коштів не було, що оцінюється вкрай негативно. Для успішної діяльності ТОВ "Фуд Центр" необхідно забезпечити зростання власних оборотних коштів.

Продовжимо аналіз фінансової стійкості (платоспроможності) підприємства вивченням відносних величин та оцінки розрахованих коефіцієнтів. Дані розрахунків наведені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) ТОВ "Фуд Центр" з
31.12.2017. по 31.12.2019 рр.

Показники	На	На	На
	31.12.17	31.12.18	31.12.19
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	0,26	0,32	0,05
Коефіцієнт фінансування (або фінансового ризику)	2,84	2,14	18,54

Продовження таблиці 2.2

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,18	0,18	-0,08
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,50	0,38	-1,44

Із даних таблиці 2.2 видно, що в досліджуваній період динаміка змін розрахованих коефіцієнтів суттєво погіршувалась, а величини коефіцієнтів були, в основному, далекі від оптимальних і, навіть, критичних значень. А саме:

Коефіцієнт платоспроможності (автономії) станом на 31.12.17 був в два рази нижчим за критичне значення, станом на 31.12.18 намітилась позитивна тенденція його збільшення, але станом на 31.12.19 коефіцієнт знизився майже до нуля. Отже, в свою діяльність підприємство авансувало в 2019 році тільки залучені кошти і, таким чином, повністю залежало від зовнішніх кредиторів. Оскільки на початку 2019 року підприємство не має можливості погасити борги за рахунок власних коштів, то на тлі фінансової кризи в країні з пошуком нових запозичень у підприємства виникнуть серйозні труднощі.

Коефіцієнт фінансування (або фінансового ризику) станом на 31.12.17 та 31.12.18 перевищував більше ніж в два рази критичне значення, станом на 31.12.19 його значення ще погіршилось і показувало, що на 1 грн. власних коштів припадало 18 грн.54 коп. залучених коштів, що оцінюється вкрай негативно. Отже, зростання показника в динаміці свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, тобто про зниження фінансової стійкості.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами станом на

31.12.17 та 31.12.18 дорівнював 0,18, що можна вважати прийнятним значенням, але станом на 31.12.19 значення коефіцієнта засвідчило відсутність власних оборотних коштів, що оцінюється негативно і свідчить про погіршення фінансового стану.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу за аналізований період мав тенденцію до різкого зниження. Якщо станом на 31.12.17 та 31.12.18 спостерігалось повільне зниження коефіцієнта з 0,50 до 0,38, що вважається прийнятним, і підприємство мало можливість маневрувати оборотними коштами, то обвальне його зниження до від'ємних значень станом на 31.12.19 засвідчило зменшення, фактично відсутність, власних джерел фінансування.

Проаналізуємо рівень ефективності основної діяльності підприємства, що характеризується швидкістю обертання фінансових ресурсів ТОВ "Фуд Центр", шляхом розрахунку показників ділової активності підприємства. Дані розрахунків наведені в таблиці 2.3. Із даних таблиці 2.3 видно, що в досліджуваній період загальний стан ділової активності ТОВ "Фуд Центр" дещо погіршувався, про що свідчить динаміка змін коефіцієнтів. А саме:

Коефіцієнт оборотності активів із року в рік знижувався, тобто знижувалась ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості - знижувався, тобто швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства також знижувалась, знижувалась величина комерційних кредитів, що надавались підприємству.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості - знижувався, тобто швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства також знижувалась, знижувалась величина комерційних кредитів, що надавались підприємством своїм контрагентам.

Середній строк погашення дебіторської заборгованості в аналізований період дещо збільшився, що оцінюється негативно.

Середній строк погашення кредиторської заборгованості станом на 31.12.18 знизився в порівнянні зі станом на 31.12.17, потім різко збільшився станом на 31.12.19, що можна оцінити неоднозначно, але цілком очевидно, що у ТОВ "Фуд Центр" виникла потреба в відстроченні поточних платежів, що є негативним моментом.

Таблиця 2.3

Показники ділової активності ТОВ "Фуд Центр" з 31.12.2017
по 31.12.2019 рр.

Показники	На 31.12.17	На 31.12.18	На 31.12.19
Коефіцієнт оборотності активів	7,37	6,45	5,58
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	18,63	19,95	9,25
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	13,38	13,03	19,20
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	27,29	28,00	29,91
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	31,39	28,19	39,47
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	23,56	17,27	19,26
Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	49,54	28,84	21,67
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	38,59	22,02	29,41

В аналізованій період коефіцієнт оборотності матеріальних запасів у підприємства знизився майже в два рази, що оцінюється негативно, тобто швидкість реалізації товарно-матеріальних запасів суттєво знизилась,

з'явилися великі залишки нереалізованих товарів. Також в аналізований період коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) знизився більше ніж у два рази, що оцінюється негативно. Отже, спостерігалось падіння ефективності використання основних засобів підприємства. В аналізований період коефіцієнт оборотності власного капіталу станом на 31.12.17 склав 38,59, станом на 31.12.18 знизився до 22,02, станом на 31.12.19 підвищився до 29,41, що свідчить про неефективність використання власного капіталу в 2018 році та намагання виправити ситуацію в 2019 році.

Проаналізуємо рентабельність ТОВ "Фуд Центр", тобто визначимо ступінь ефективності вкладення коштів у підприємство та раціональність їхнього використання. Для цього розрахуємо відповідні коефіцієнти. Дані наведені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Показники рентабельності ТОВ "Фуд Центр" за 2017-2019 рр.

Показники	Роки			Відхилення (+_), 2019 від 2017 р.
	2017	2018	2019	
Коефіцієнт рентабельності активів	0,24	0,09	0,01	-0,23
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	1,25	0,32	0,06	-1, 19
Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,03	0,01	0,0019	-0,028
Коефіцієнт рентабельності продукції	0,05	0,04	-0,0016	-0,052

Із даних таблиці 2.4 видно, що рівень ефективності використання активів в аналізований період знижувався. Якщо станом на 31.12.17 коефіцієнт рентабельності активів дорівнював 0,24, тобто кожна 1 гривня активів забезпечувала отримання чистого прибутку в 24 копійки, то станом

на 31.12.18 коефіцієнт суттєво знизився до 0,09, а станом на 31.12.19 - до 0,01. Отже, спостерігалась негативна тенденція зменшення рентабельності активів на підприємстві.

В досліджуваній період суттєво знизився рівень ефективності використання власного капіталу. Так коефіцієнт рентабельності власного капіталу станом на 31.12.17 дорівнював 1,25, тобто кожна 1 гривня власного капіталу забезпечувала отримання чистого прибутку в 1 гривню 25 копійок, то станом на 31.12.18 коефіцієнт суттєво знизився до 0,32, а станом на 31.12.19 - до 0,06. Отже, спостерігалась негативна тенденція погіршення рентабельності власного капіталу на підприємстві.

В аналізованій період рівень ефективності господарської діяльності ТОВ "Фуд Центр" був досить невисоким. По-перше, величина коефіцієнта рентабельності діяльності станом на 31.12.18 досягла граничного рівні в 0,01, по-друге, спостерігалась негативна тенденція ще більшого її зменшення.

В досліджуваній період коефіцієнт рентабельності продукції мав тенденцію до зниження. Якщо станом на 31.12.17 і 31.12.18 забезпечувалась прибутковість господарської діяльності підприємства від основної діяльності на рівні 5 та 4 копійок з кожної 1 гривні витрат, то станом на 31.12.19 - прибутковість господарської діяльності не забезпечувалась.

Таким чином, фінансовий стан підприємства на останню звітну дату 31.12.19 не можна визнати задовільним. Основною причиною такого стану можна вважати необґрунтовані надмірні адміністративні витрати та інші операційні витрати підприємства в 2019 році. Саме в скороченні цих витрат бачиться шлях до покращення фінансового стану ТОВ "Фуд Центр".

2.2 Стан структури капіталу на підприємстві та динаміка його руху

Для оцінки майнового стану підприємства проаналізуємо зміни у наявності основних фондів за період, що досліджується. Для цього за даними бухгалтерського обліку за 2017-2019 рр. розрахуємо показники, наведені в

таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Показники майнового стану ТОВ "Фуд Центр" за 2017-2019 рр.

Показники	Роки		
	2017	2018	2019
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,23	0,27	0,44
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,41	0,20	0,23
Коефіцієнт вибуття	0,32	0,16	0,20

Із даних таблиці 2.5 видно, що в досліджуваному періоді відбулось різке зростання рівня зношеності основних фондів: за 2019 рік коефіцієнт зносу основних засобів зріс майже в два рази в порівнянні з попередніми роками. Одночасно можна констатувати високий рівень оновлення основних засобів, незважаючи на майже дворазове зниження коефіцієнта оновлення основних засобів. Коефіцієнт вибуття в динаміці показував позитивну тенденцію до зниження.

Далі проведено більш детальний аналіз джерел формування майна потрібно оцінити структуру власного й позикового капіталу (див. табл.2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка структури власного та позикового капіталу ТОВ "Фуд Центр" за 2017-2019 рр.

Джерело капіталу	Наявність коштів, тис. грн			Структура коштів, %		
	2017	2019	± Δ	2017	2019	± Δ
Власний капітал						

Статутний капітал	89,0	89,0	-	23,0	170,0	+77,0
Додатковий капітал	-	-	-	-	-	-
Резервний капітал	-	-	-	-	-	-
Нерозподілений прибуток	298,0	-	-298,0	77,0	-	-77,0

Продовження табл. 2.6

Разом	387,0	89,0	-298,0	170,0	170,0	X
Позиковий капітал						
Короткострокові кредити	166,6	89,0	-77,6	15,2	5,5	-9,7
Кредиторська заборгованість	659,0	666,0	+7,0	60,2	40,9	-19,3
Поточні зобов'язання:						
з бюджетом	52,7	90,0	+37,3	4,8	5,5	+0,7
зі страхування	19,6	17,0	+4,4	1,2	1,0	-0,2
з оплати праці	21,6	26,0	+4,4	2,0	1,6	-0,4
з учасниками	78,2	532,0	+453,8	7,1	32,7	+25,6
Інші поточні зобов'язання	174,2	208,0	+173,8	9,5	19,8	+3,3
Разом	1794,9	1628,0	+533,1	170	170	X

Дані, наведені в таблиці 2.6, відображують зміни в розмірі та структурі власного капіталу, а саме відбулося зменшення власного капіталу на 298,0 тис. грн., або на 77,0 % порівняно з 2019 роком. Така ситуація склалася внаслідок зменшення нерозподіленого прибутку в абсолютній сумі.

У досліджуваний період змін у статутному фонді підприємства не відбувалось. Також не створювались додаткові та резервні фонди, враховуючи високий ступень додержання платіжної дисципліни учасниками

розрахунків.

Більш вражаючим було коливання величини чистого прибутку з 298,0 тис. грн. у 2017 р. до 506,8 тис. грн. у 2018 р. та до 0 тис. грн. в 2019 році. Проте прибуток залишається важливим джерелом формування фінансових ресурсів. Прибуток створював умови для самофінансування поточної діяльності, інвестування розширеного відтворення ТОВ "Фуд Центр".

Крім прибутку до власних джерел фінансування підприємства відносились амортизаційні відрахування. Амортизаційні відрахування не збільшують величини власного капіталу, а є засобом його реінвестування. Сума амортизаційних відрахувань не залежить від фінансових результатів господарської діяльності й нараховується відповідно до чинного законодавства за встановленими нормами. Отже, амортизаційні відрахування - важливе джерело підтримки діючого виробництва в умовах незначної рентабельності господарювання.

За період з 2017 по 2019 р. сума зносу основних засобів поступово збільшувалася на 132,9 тис. грн. (2017 р. - 56,1 тис. грн., 2018 р. - 138,0 тис. грн., 2019 р. - 189,0 тис. грн.) за рахунок нарахування зносу, хоча внаслідок виведення з експлуатації (продажу) частини основних засобів, відбулося певне скорочення джерела, формування якого є необхідним для оновлення основних засобів.

В господарській діяльності ТОВ "Фуд Центр" в досліджуваний період провідну роль серед джерел формування оборотних коштів відігравали позикові кошти. Наведена динаміка структури позикового капіталу (таблиця 2.6) свідчить про загальне збільшення, хоча одна складова, а саме короткострокові кредити банків зменшилась. Серед них необхідно виділити - кредиторську заборгованість, поточні зобов'язання з учасниками та інші поточні зобов'язання, частки яких були найбільш суттєвими в структурі джерел ресурсів. Особливо звертає увагу збільшення в 2019 році в порівнянні з 2017 роком на 453,8 тис. грн. поточних зобов'язань в розрахунках з учасниками, що суттєво вплине на стан фінансової стабільності підприємства

в 2013 році, якщо керівництво підприємства не здійснить адекватних заходів по пошуку нових джерел залучення ресурсів. Також тривожним сигналом було зменшення частки кредиторської заборгованості на 19,3 пункти при їх сталій абсолютній сумі, що оцінюється негативно.

На основі даних фінансової звітності можна оцінити джерела формування, структуру та розміщення оборотного капіталу підприємства. Актив балансу свідчить про розміщення оборотного капіталу, що є в розпорядженні підприємства. Кожному виду розміщеного оборотного капіталу відповідає окрема стаття балансу.

Дані, що містить пасив балансу, дають змогу визначити, які зміни відбулися в структурі власних та позикових коштів. Крім того, за пасивом балансу можна встановити, звідки взялися ці кошти і перед ким підприємство має борг.

Найповнішим буде аналіз оборотних активів у разі першочергової оцінки змін у структурі активів і пасивів підприємства.

Проведемо аналіз змін у структурі активу і пасиву підприємства. За результатами аналізу даних, наведених у таблиці додатку Г простежується збільшення загальної вартості майна підприємства в 2019 р. більш як на 17 % порівняно з 2017 р., при цьому необоротні активи збільшувалися швидше, ніж оборотні (відповідно на 24,3 і 16,4 %).

Збільшилися також джерела формування майна. За період, що аналізується, суттєво зменшився власний капітал, переважно за рахунок скорочення суми неоподаткованого прибутку в 2019 р. на 170 % порівняно з 2017-2018 р. При збільшенні в абсолютній сумі позикового капіталу на 551 тис. грн. його частка в структурі пасиву зросла на 24,9 пункти з 74,0 % до 94,9 %.

Протягом 2017-2019 р. найбільшу частку в структурі майна підприємства займали саме оборотні активи (у 2017 р. - 86,7 %, у 2018 р. - 80,3 %, у 2019 р. - 86,1 %).

Проведений аналіз свідчить, що протягом 2017-2018 років основні засоби на підприємстві формувалися за рахунок власних коштів, частка яких у складі джерел фінансування коливалась з 26,0 % до 31,9 %. В 2019 році відбулось суттєве вибуття основних засобів на 198,0 тис. грн. в порівнянні з 2018 роком, що обумовлено скороченням власного капіталу до 5,1 % від пасивів. Для періоду 2017-2018 років така фінансова стратегія підприємства була виправданою, оскільки основні засоби характеризуються повільними темпами обороту і, отже, повільною віддачею коштів, авансованих у них. В 2019 році керівництво підприємства ТОВ "Фуд Центр" прийняло рішення та продало частку основних засобів з метою оптимізації витрат на їх утримання, що теж було виправдано на тлі посилення фінансової кризи в країні.

Що стосується оборотного капіталу, то його частка в складі майна підприємства була в основному стабільною на рівні 80-87 %, хоча в абсолютних сумах відбувалось зростання в основному в 2018 році на 217,8 тис. грн. Таке збільшення відбулося за рахунок зростання обсягів виробництва та реалізації продукції на 18,1 %. Протягом періоду, що досліджується, оборотні активи підприємства були сформовані в 2017 році на 26,0 % за рахунок власного капіталу і на 74,0 % за рахунок позикового капіталу, в 2018 році на 32,0 % за рахунок власного капіталу і на 68,0 % за рахунок позикового капіталу, в 2019 році на 5,0 % за рахунок власного капіталу і на 95,0 % за рахунок позикового капіталу. Тобто стале співвідношення джерел фінансування оборотних коштів в 2019 році було порушено на користь критичного збільшення обсягів позикових коштів, що досить небезпечно в умовах погіршення кон'юнктури ринку та фінансових негараздів в банківській сфері України, коли комерційні банки в одноосібному порядку волюють збільшити відсоткові платежі по наданим кредитним ресурсам, а значить і збільшити платіжне навантаження на підприємство.

Отже, проведений аналіз свідчить, що на підприємстві ТОВ "Фуд Центр" протягом періоду, за який проведено аналіз, фінансування

необоротних активів і оборотного капіталу підприємства відбувалось в 2017-2018 роках за рахунок власного капіталу, а в 2019 році за рахунок позикового капіталу. Переважна частина оборотних активів покривалась за рахунок позикового капіталу, що відповідає правилам фінансування, які для підприємства оптової торгівлі мали свою специфіку і відмінність від загальноприйнятих норм.

У результаті проведеного дослідження можна говорити, що на підприємстві ТОВ "Фуд Центр" склалася наближена до ідеальної стратегічна модель фінансування активів. По-перше, у підприємства відсутні довгострокові зобов'язання, по-друге, в 2017-2018 роках вартість оборотного капіталу була в середньому на 200 тис. грн. вищою за вартість позикового капіталу, а в 2019 році стала меншою на 150 тис. грн., що оцінюється позитивно.

Отже, на підприємстві за рахунок довгострокових пасивів (фактично власного капіталу) відбувається фінансування необоротних активів та частини оборотних активів, що відповідає моделі з елементами ідеальної та агресивної стратегій.

На виробничі результати і фінансовий стан підприємства має значний вплив якість виробничих запасів. Запаси повинні бути оптимальними. Накопичення великих запасів свідчить про спад ділової активності підприємства. Великі понадпланові запаси призводять до заморожування оборотного капіталу, уповільнення його оборотності. Крім того, виникають проблеми з ліквідністю, зростають складські витрати, що негативно впливає на кінцеві результати діяльності.

На підприємстві ТОВ "Фуд Центр" виробничі запаси мають незначну частку в структурі оборотних активів (у 2017 р. - 0,6 %, у 2018 р. - 0,7 %, у 2019 р. - 0,5 %). У 2018 р. виробничі запаси помітно збільшилися як в абсолютній сумі на 4,6 тис. грн., так і за часткою більш як на 0,1 пункти. Протягом 2019 р. спостерігалось зменшення суми на 4,3 тис. грн. і частки на 0,2 пункти виробничих запасів при одночасному зменшенні загальної суми

активів на 199,9 тис. грн. (див. табл.2.7).

Таблиця 2.7

Динаміка структури активів ТОВ "Фуд Центр" за 2017-2019 роки

Найменування активу	2017 рік		2018 рік		2019 рік	
	Сума, тис. грн.	%	Сума, тис. грн.	%	Сума, тис. грн.	%
Необоротні активи	196,7	13,2	369,3	19,7	239,0	13,6
Оборотні активи - усього	1988,8	86,7	1499,6	80,3	1500,0	86,1
У тому числі:						
виробничі запаси,	8,7	0,6	13,3	0,7	9,0	0,5
дебіторська заборгованість	817,6	54,5	848,2	45,4	801,0	46,0
грошові кошти і їх еквіваленти	76,0	5,1	-	-	-	-
інші оборотні активи	4,5	0,3	17,3	0,6	18,0	0,6
Разом	1485,5	170,0	1868,9	170,0	1739,0	170,0

Серед загальних причин зростання виробничих запасів в 2018 році були нарощування виробничого потенціалу виробництва, прагнення шляхом вкладення у виробничі запаси захистити грошові активи від знецінення під впливом інфляції, накопичення виробничих запасів унаслідок неліквідів,

свідоме накопичення запасів у зв'язку з перебоями в постачанні.

Серед загальних причин зменшення суми виробничих запасів в 2019 році були нераціональне використання виробничих запасів унаслідок завищення норм витрат сировини, матеріалів на виготовлення одиниці продукції, перебої у постачанні, неправильне визначення оптимальної потреби підприємства у виробничих запасах. Це може призвести до виникнення дефіциту окремих видів сировини, перебоїв у процесі виробництва, недовантаження виробничих потужностей, збитків.

На підприємстві ТОВ "Фуд Центр" використовується прямий метод розрахунку нормативів власних оборотних коштів за кожним елементом оборотних коштів.

Здійснено розрахунок нормативу оборотних коштів виробничого призначення підприємства станом на 31.12.2019 р. та проведемо аналіз відхилень фактичних даних від нормативних (див. додаток Д). Узагальнимо розрахунки і занесемо в таблицю 2.8.

Таблиця 2.8

Розрахунок нормативу виробничих запасів по підприємству ТОВ "Фуд Центр" на 2019 рік

Елемент виробничих запасів	Ододенний оборот, тис. грн.	Норма, днів	Норматив виробничих запасів, тис. грн.
Сировина і матеріали	0,028	50	1,431
Покупні вироби і комплектуючі	0,043	52	2,233
Допоміжні матеріали	0,00004	54	0,002
Паливо	0,0019	45	0,090
Малоцінні та швидкозношувані предмети	0,0066	47	0,308
Незавершене виробництво	0,0139	90	1,249

Готова продукція	0,1406	30	4,219
Інші витрати	0,00018	45	0,0079
Разом	×	×	9,537

Наявність виробничих запасів на 1 січня 2019 р. за балансом підприємства становить 13,0 тис. грн. при потребі в 9,537 тис. грн. Отже, у підприємства виникає надлишок запасів на суму в 3,463 тис. грн. Перевищення наявності виробничих запасів над їх потребою призводить до погіршення фінансового стану підприємства, оскільки відбувається іммобілізація коштів на придбання запасів, які не використовуються у виробництві. Упродовж 2019 р. залишок виробничих запасів зменшився в 1,44 рази з 13,0 тис. грн. у 2018 р. до 9,0 тис. грн. у 2019 р. Відповідно до фінансової звітності склад і структура запасів на підприємстві мають такий вигляд (таблиця 2.9).

Дані таблиці 2.9 свідчать про зменшення на підприємстві за 2019 р. обсягу запасів на 4,0 тис. грн., або більш як на 30 %, порівняно з попереднім періодом, що покращує ліквідність та платоспроможність підприємства. Таке зменшення відбулося за рахунок скорочення виробництва на 4,0 тис. грн.

Таблиця 2.9

Динаміка складу та структури запасів на підприємстві ТОВ "Фуд Центр" за 2018-2019 роки

Найменування показника	Наявність запасів, тис. грн			Структура, %		
	2018	2019	± Δ	2018	2019	± Δ
Сировина і матеріали	3,8	2,8	- 1,0	29,2	31,1	+1,9
Покупні напівфабрикати і комплектуючі вироби	7,8	4,8	- 3,0	60,0	53,3	- 6,7
Паливо	0,8	0,8	-	6,2	8,9	+ 2,7

Малоцінні та швидкозношувані предмети	0,6	0,6	-	4,6	6,7	+ 2,1
Разом	13,0	9,0	- 4,0	170	170	-

Для проведення аналізу запасів на підприємстві подамо вихідні дані у вигляді таблиці 2.17.

Таблиця 2.17

Вихідна інформація для аналізу стану виробничих запасів по підприємству
ТОВ "Фуд Центр" за 2017-2019 роки

Стаття	Середній залишок (п. п + к. п) /2		
	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Запаси - усього, у тому числі:	6,55	17,85	18,0
сировина і матеріали	2,62	4,34	4,4
Собівартість реалізованої продукції	7566,7	8938,7	8198,0
Матеріальні затрати	218,0	147,0	189,0
Собівартість виробленої продукції	7404,1	8818,2	7945,9
Тривалість періоду, днів	360	360	360

Ефективність використання виробничих запасів досліджують за допомогою показників оборотності.

Проведений аналіз свідчить, що на підприємстві протягом трьох років у цілому ефективність використання виробничих запасів підвищилася. Усі отримані показники (таблиця 2.18) за своїм значенням є кращими.

Таблиця 2.18

Показники ефективності використання виробничих запасів по підприємству

ТОВ "Фуд Центр" за 2017-2019 роки, днів

Показник	2017	2018	2019
Оборотність виробничих запасів	1855	824	739
Строк збереження виробничих запасів	0,3	0,4	0,5
Період обертання сировини і матеріалів	0,2	0,3	0,3
Тривалість обороту готової продукції	0,1	0,1	0,2
Тривалість виробничого циклу	87	89	90

У 2017-2019 рр. дещо зменшилась оборотність та несуттєво збільшився строк збереження виробничих запасів, що є позитивним явищем і ознакою високої ділової активності підприємства.

Протягом періоду, що аналізується, спостерігалось прискорення обороту сировини і матеріалів, що слід оцінити позитивно, оскільки воно свідчить про більш раціональне їх використання у виробничій діяльності.

З 2017 по 2019 р. тривалість виробничого циклу збільшилась на 3 дні. Збільшення тривалості виробничого циклу призвело до збільшення середніх залишків запасів внаслідок уповільнення оборотності капіталу.

Ефективність управління використанням виробничих запасів можна оцінити за допомогою суми коштів додатково вивільнених з обороту чи додатково залучених в оборот для забезпечення виробничої діяльності підприємства. Суму коштів, додатково вивільнених з обороту, можна визначити за формулою:

$$\Delta CO = (V_i - V_o) \cdot t_1, \quad (2.1)$$

де V_i, V_o - оборотність запасів у звітному та базисному періодах;

t_1 - одnodенний фактичний оборот у звітному періоді.

Отже, у результаті проведеного аналізу можна зробити висновок про більш ефективне управління виробничими запасами на підприємстві в 2017 р., наслідками якого стало додаткове залучення капіталу в сумі 199,4 тис.

Аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості має велике значення, їх розмір має значний вплив на фінансовий стан підприємств.

За товари, роботи і послуги (чиста реалізаційна вартість)	786,4	97,0	757,8	89,3	726,0	90,6	- 60,4	- 6,4
З бюджетом	-	-	57,6	6,8	22,0	2,7	+22,0	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	24,2	3,0	32,8	3,9	53,0	6,7	+28,8	+ 3,7
Разом	817,6	170	848,2	170	801,0	170	- 9,6	-

Ця стаття складається із заборгованості з розрахунків з підзвітними особами, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків, з пенсійного і соціального страхування та розрахунків з іншими дебіторами.

З 2017 по 2018 рр. простежувалося зменшення частки простроченої дебіторської заборгованості з 47,5 до 41,0 %, а з 2018 по 2019 рік збільшення - з 41,0 до 47,0 %. Такий стан слід оцінювати як стабільний, оскільки ймовірність переходу частини простроченої дебіторської заборгованості в безнадійну фактично не змінювалась. Середній "вік" простроченої дебіторської заборгованості зменшився з 19,5 днів у 2017 р. до 17,8 днів у 2019 р. Враховуючи що коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості дещо знизився, можна стверджувати, що скорочення середнього "віку" простроченої дебіторської заборгованості відбулося внаслідок зменшення обсягів реалізації. Тому відбулось незначне поліпшення якості простроченої заборгованості.

Досить показовим при аналізі дебіторської заборгованості є порівняння наявного рівня заборгованості покупців з оптимальним її розміром. Оптимальний розмір дебіторської заборгованості визначають за формулою:

$$\text{Од. з} = (\text{ОР} \times \text{Кс/ц} \times (\text{Сп. о} + \text{СПП})): 360 \quad (2.2)$$

де ОР - плановий обсяг реалізації продукції з наданням комерційного кредиту;

Кс/ц - коефіцієнт співвідношення собівартості та ціни продукції;

Сп. о - середній період обороту дебіторської заборгованості в

минулому періоді;

СПП - середній період прострочення платежів.

Наведені дані свідчать про те, що на початок 2017 р. залишки дебіторської заборгованості перевищували її оптимальний розмір на відповідний період. Виходячи з цього, існувала потреба розробки більш виваженої політики розрахунків з покупцями, оскільки завелике відволікання коштів у дебіторську заборгованість призводить до зниження платоспроможності та необхідності пошуку зовнішніх джерел фінансування господарської діяльності.

На початок 2018 р. ситуація дещо змінилася: збільшення планового обсягу реалізації продукції з наданням комерційного кредиту привело до зростання оптимального розміру дебіторської заборгованості в майбутньому періоді. Залишки дебіторської заборгованості на початок 2018 р. були меншими від її оптимального розміру на 22,3 тис. грн., що дало змогу дещо послабити кредитну політику підприємства. Проте робити це потрібно досить виважено та обережно, враховуючи важливість покупців для підприємства і їх надійність.

Повний аналіз стану дебіторської заборгованості неможливий без порівняння її з рівнем кредиторської заборгованості на підприємстві. Фінансові служби підприємства мають постійно стежити за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості, оскільки значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стійкості підприємства і потребує залучення додаткових коштів, а перевищення кредиторської заборгованості може призвести до неплатоспроможності підприємства.

Дані, наведені в таблиці 2.20, свідчать про перевищення на підприємстві дебіторської заборгованості над кредиторською.

Таблиця 2.20

Стан дебіторської та кредиторської заборгованості по підприємству ТОВ

"Фуд Центр" за 2017-2019 роки, тис. грн.

Показник	2017	2018	2019
Дебіторська заборгованість	817,6	848,2	801,0
Кредиторська заборгованість	659,0	662,3	666,0

Можна стверджувати, що в досліджуваній період співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованістю було майже сталим, хоча перевищення абсолютних сум дебіторської заборгованості над кредиторською в середньому на 17 % свідчить не на користь ефективності використання оборотних коштів підприємством ТОВ "Фуд Центр". Тому така ситуація не може оцінюватися однозначно. З одного боку, підприємство активно користується "чужими" коштами у своїй господарській діяльності, а з другого - зростає ризик неплатоспроможності підприємства.

У результаті проведеного аналізу можна зробити висновок про тенденції до поліпшення політики управління дебіторською заборгованістю на підприємстві. Свідченням цьому є розраховані коефіцієнти:

- відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість;
- середній період інкасації дебіторської заборгованості;
- середній "вік" простроченої дебіторської заборгованості.

Так, за період 2017-2019 рр. спостерігалось зменшення суми дебіторської заборгованості на 9,6 тис. грн., або більш як на 1,2 % порівняно з 2017 р. Проте зросла частка іншої поточної дебіторської заборгованості, що потребує посилення уваги щодо формування цієї статті та контролю за строками її погашення.

Негативним явищем на підприємстві є перевищення протягом 2018-2019 р. наявного рівня дебіторської заборгованості над оптимальним розміром.

На підприємстві потрібно формувати резерв сумнівних боргів, вести їх облік, оскільки прострочена понад 1 рік дебіторська заборгованість може перетворитись на безнадійну, якщо керівництво підприємства не вживе заходів, спрямованих на її стягнення. Підвищенню якості дебіторської

заборгованості на підприємстві може сприяти використання векселів при розрахунках з покупцями, чого до цього часу не здійснювалось.

Проведений аналіз свідчить про можливість підвищення ефективності політики управління дебіторською заборгованістю на підприємстві ТОВ "Фуд Центр" та необхідність здійснення постійного аналізу.

Підсумовуючи розглянуті питання визначення оптимальних потреб підприємства ТОВ "Фуд Центр" в обігових коштах і роль в цьому процесі методів їх нормування, а також оптимізацію джерел фінансування оборотних активів, прискорення оборотності мобільних активів підприємства, слід сказати, що заходи, які вживало керівництво, своєчасно коригуючи свою політику в сфері обігу коштів, позитивно впливали на фінансово-майновий стан підприємства, забезпечуючи його стійкість і стабільність.

Таким чином, здійснений аналіз засвідчив високу ефективність використання обігових коштів в досліджуваний період на підприємстві ТОВ "Фуд Центр"

РОЗДІЛ 3.

ОБГРУНТУВАННЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОБІГОВОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Врахування особливостей господарських структур при розробці заходів по покращенню використання оборотних коштів

Як нами було зазначено в попередніх розділах підвищення ефективності використання обігового капіталу, залежить саме від ефективного управління. Особливу актуальність ця задача має в умовах членства у СОТ. У рамках цієї події уряд продовжує здійснювати роботу із гармонізації українського законодавства з міжнародним. Створення більш сприятливого інвестиційного клімату підштовхне міжнародні компанії до більш активного виходу на український ринок, що ми вже спостерігаємо протягом декількох останніх років, наприклад, на ринку мережних роздрібних супермаркетів. Для українських торговельних компаній це означає серйозне загострення конкурентної боротьби. Досвідчені західні компанії, як правило, мають якісно збалансовані джерела фінансування, більш дешеві ніж в українських підприємств. Вітчизняні підприємства, що збираються конкурувати з міжнародними повинні шукати шляхи підвищення ефективності свого бізнесу. А особливої актуальності це набуває в сучасних умовах, коли в Україні продовжує загострюватись фінансова криза. Тому вважаємо за необхідне розглянути шляхи підвищення ефективності фінансової політики торговельного підприємства і зокрема підвищення ефективності управління оборотним капіталом.

Інвестори підприємств, роблячи інвестиції ставлять певні цілі, у тому числі фінансові, котрі повинен досягти кожен центр прибутку. Як правило ними є віддача на інвестовані активи, операційний прибуток і частка ринку або обсяг реалізації. Майже для всіх комерційних підприємств мова, звичайно, йде в першу чергу про управління оборотним капіталом.

Метою ефективного управління оборотним капіталом є мінімізація втрат або максимізація ефекту від використання оборотного капіталу.

Як було нами з'ясовано в теоретичній частині дипломної роботи, оборотний капітал або оборотні (поточні) активи це сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і цілком споживаних протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу. Часто поняття оборотного капіталу розглядають як рішення по короткостроковому фінансуванню, що узагальнюють за назвою управління оборотним капіталом. Оборотний капітал складається з коштів і інших ліквідних активів, що можуть бути конвертовані в грошові кошти протягом року або операційного циклу. Склад оборотних активів відрізняється в залежності від області діяльності підприємства.

Головною відмінністю структури оборотних коштів виробничих підприємств від структури оборотних коштів торговельних компаній є відсутність в останніх виробничих запасів, незавершеного виробництва і готової продукції. Замість цих активів у торговельних компаній присутня група активів за назвою "Товари".

У фінансових організацій, таких як банки, страхові компанії, пенсійні фонди відсутні товарні активи. Товаром у даному випадку виступають кошти. Тому структура оборотних коштів, відображаючи специфіку роботи фінансових організацій, містить кошти, цінні папери різної ліквідності і кредити, і заборгованість клієнтів, як аналог дебіторської заборгованості промислових і торговельних підприємств.

Оборотні активи підприємства характеризуються позитивними особливостями:

а) вони мають високу ліквідність, а частину становить безпосередньо грошові кошти. Це є найбільш істотною характеристикою оборотних активів. Ліквідність означає швидкість і простоту перетворення активу в готівку. Вона має два виміри: простота конвертації і утрата вартості. Високоліквідним вважається актив, що може бути швидко проданий без

істотної втрати вартості. Оборотні активи в балансах українських підприємств, на відміну від балансів, складених згідно GAAP, наводяться в порядку наростання їхньої ліквідності;

б) вони відносно легко можуть бути трансформовані з одного виду в інший;

в) вони порівняно легко керовані, у зв'язку з чим може регулюватися швидкість їхньої оборотності;

Вади оборотних активів: а) оборотні активи в грошовій формі і формі дебіторської заборгованості піддаються втраті вартості в процесі інфляції; б) зайво накопичені запаси оборотних активів не генерують прибуток (за винятком поточних фінансових інвестицій), тому тримати ліквідні активи звичайно менш вигідно. Запаси матеріальних оборотних активів вимагають додаткових витрат на їхнє збереження і можуть бути піддані втратам у зв'язку з їх природним збитком; в) частина оборотних активів, особливо дебіторська заборгованість, піддана фінансовому ризику втрат у зв'язку з несумлінністю партнерів, покупців і іноді персоналу підприємства.

Важливим для ефективного управління оборотним капіталом є управління операційним циклом. Період обороту кожного з елементів поточних пасивів відображає тривалість періоду, протягом якого організація має можливість розпоряджатися даним джерелом фінансування. Чим більше кредитний цикл, тим ефективніше підприємство використовує можливість фінансування поточної діяльності за рахунок безпосередніх учасників операційного процесу. Період часу між оплатою кредиторської заборгованості й одержанням грошей за свій товар називається грошовим або чистим циклом.

$$\text{Грошовий цикл} = \text{Оперативний цикл} - \text{Кредитний цикл} \quad (3.1)$$

Такий розрив між притоками і відтоками коштів, що є не профінансований іншими учасниками операційного циклу, викликає необхідність або позики, або збереження ліквідного запасу у формі коштів або цінних паперів, що легко реалізуються. Тривалість грошового циклу і,

відповідно, необхідна сума коштів, може регулюватися зміною періодів обороту запасів, оплати дебіторської і кредиторської заборгованості. Між грошовим циклом і прибутковістю власного капіталу ROE існує безпосередній зв'язок. Одним з факторів, що визначає ROE, є оборотність всіх активів. Ніж коротше грошовий цикл, тим менше підприємство фінансує запаси і дебіторську заборгованість.

Існують два полярних випадки короткострокової фінансової політики підприємства: гнучка (консервативна) і жорстка (рестриктивна, агресивна).

При гнучкій політиці:

а) підтримується високе співвідношення поточних активів до продажів, що означає значне інвестування в запаси;

б) надання ліберальних кредитних умов, що означає високий рівень дебіторської заборгованості;

в) підтримується високий рівень коштів і ліквідних цінних паперів;

Жорстка політика передбачає практично протилежний зміст по кожному перерахованому вище пункту:

а) підтримується низьке значення співвідношення поточних активів до продажів, що означає невисокі в порівнянні з гнучкою політикою інвестиції в запаси;

б) проведення жорсткої кредитної політики, що означає або надання невеликих кредитів на короткі терміни, або повне відмовлення від них;

в) підтримується невисокий рівень коштів і інвестицій у ліквідні цінні папери;

г) фінансування поточних активів відбувається, в основному, за рахунок короткострокової заборгованості.

Гнучка фінансова політика є більш дорогою, тому що вимагає великих інвестицій у грошові кошти і ліквідні цінні папери, запаси і дебіторську заборгованість. З іншого боку, очікуваний грошовий потік повинний бути вище, оскільки підприємство при такій політиці пропонує своїм клієнтам кращий набір сервісів у вигляді постійного великого складу продукції і

ліберальній кредитній політиці. Крім того така політика знижує ризик простою виробництва.

Управління оборотними активами може розумітися як пошук компромісу між витратами, що збільшуються (змушені витрати), і витратами, що зменшуються (витрати економії на масштабах виробництва) у залежності від обсягу інвестування в оборотні активи. При гнучкій політиці підприємство несе збільшені змушені витрати, що, по суті справи, є витратами невикористаних можливостей. Жорстка політика може спровокувати недостачу наявних коштів. Крім того низькі інвестиції в запаси і рестриктивна дебіторська політика можуть призвести до невдоволення клієнтів. При гнучкій політиці змушені витрати є найнижчими щодо витрат економії на масштабах виробництва при досить значному оптимальному обсязі поточних активів.

При рестриктивній політиці змушені витрати є найвищими щодо витрат економії на масштабах виробництва і призводять до меншого обсягу поточних активів. Якщо розглядати короткострокову фінансову політику з погляду джерел фінансування, то у випадку проведення гнучкої політики підприємство фінансується за рахунок внутрішніх засобів з використанням коштів і ліквідних цінних паперів. У випадку проведення жорсткої політики підприємство фінансується за рахунок зовнішніх позик необхідної величини на короткостроковій основі.

3.2 Удосконалення механізму планування потреб в обігових коштах, як фактор покращення їх використання

Нами пропонується, використовувати методи кореляційно-регресійного аналізу залежності валового прибутку від виручки реалізації продукції та програмний пакет Microsoft Excel, для підприємства ТОВ "Фуд Центр", отримана діаграма тренду наведена на рис.3.1.

Складемо план прибутку підприємства на найближчі три роки - 2017-2019 рр. На основі даних отриманих за результатами дослідження в попередніх розділах по фактичним даним Звітів про фінансові результати за 2017-2019 рр. спостерігається певне зростання показників виручки від реалізації продукції та валового прибутку.

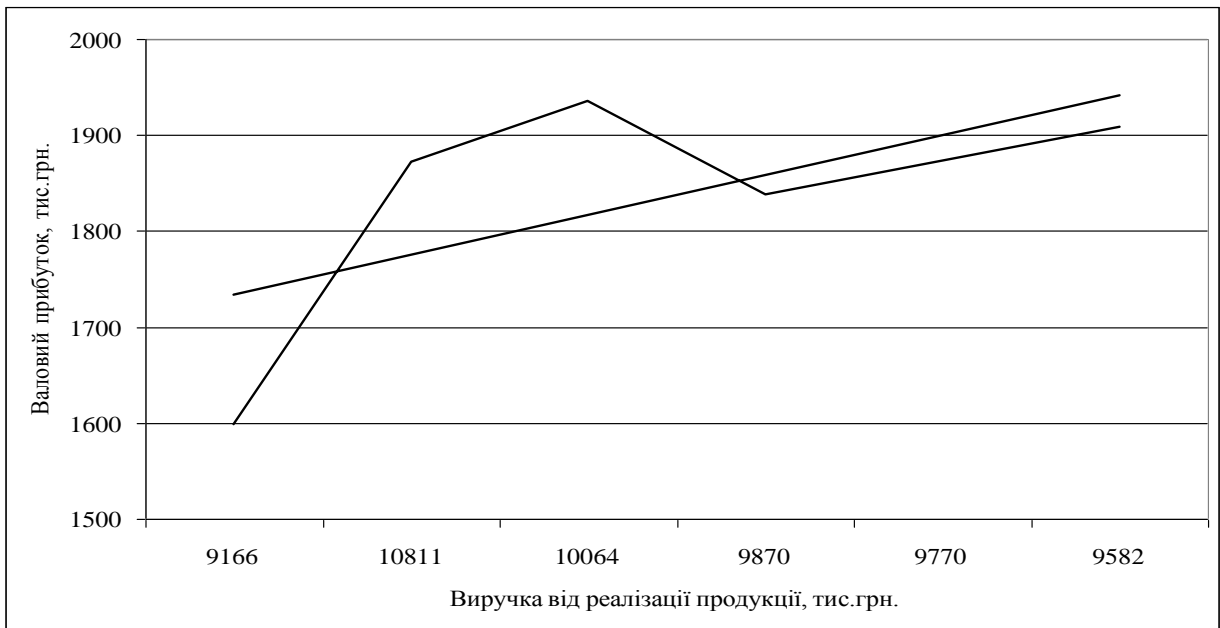

Рис.3.1. Трендовий аналіз динаміки валового прибутку ТОВ "Фуд Центр" за 2017-2019 рр.

Розрахуємо прогнозні показники і занесемо їх до табл.3.1.

Прогнозні значення виручки від реалізації продукції описуються формулою (3.2):

$$X = 17014 - 144 \times t \quad (3.2)$$

де 17014 тис. грн. - середнє значення виручки за 2018-2019 рр., тис. грн.

144 - середньорічний приріст обсягів виручки, t - умовний показник років.

$$X_{2018} = 17014 - 144 \times 1 = 9870 \text{ тис. грн.}$$

$$X_{2019} = 17014 - 144 \times 2 = 9770 \text{ тис. грн.}$$

$$X_{2013} = 17014 - 144 \times 3 = 9582 \text{ тис. грн.}$$

Прогнозні значення валового прибутку описуються формулою (3.3):

$$Y = 1802 + 35,6 \times t \quad (3.3)$$

де 1802 тис. грн. - середній валовий прибуток за 2017-2019 рр., 35,6

тис. грн. - середньорічний приріст валового прибутку, - умовний показник років.

Таблиця 3.1

Прогнозні показники ТОВ "Фуд Центр"

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	9166	17818	17064	9870	9770	9582
Валовий прибуток, тис. грн.	1599	1872	1936	1838	1873	1909

На діаграмі рис.3.2 нами для наочності показана динаміка фактичного та планового валового прибутку ТОВ "Фуд Центр" за 2017-2019 рр.

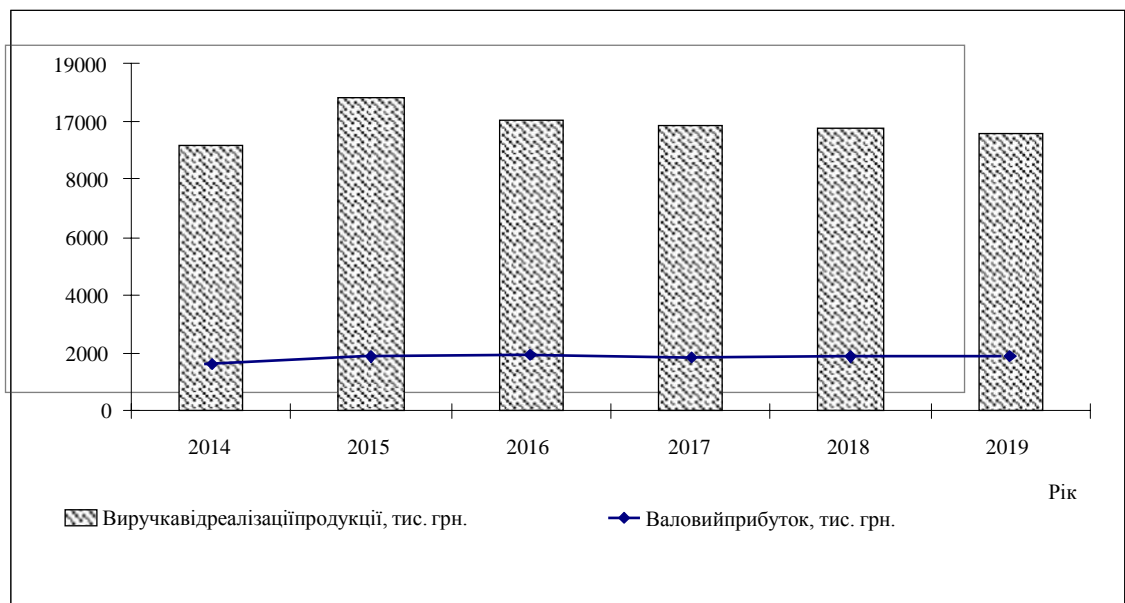

Рис.3.2. Динаміка фактичного та планового валового прибутку ТОВ "Фуд Центр" за 2017-2019 рр.

$$Y_{2018} = 1802 + 35,6 \times 1 = 1837,6 \text{ тис. грн.}$$

$$Y_{2019} = 1802 + 35,6 \times 2 = 1873,2 \text{ тис. грн.}$$

$$Y_{2013} = 1802 + 35,6 \times 3 = 1908,8 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, приходимо до висновку, що на найближчу перспективу

2018-2019 рр. у ТОВ "Фуд Центр" очікується негативна тенденція уповільнення економічного зростання. При цьому обсяги реалізації продукції будуть в середньому зменшуватись, а обсяги прибутків від основної діяльності будуть повільно зростати, що свідчить про покращення ефективності комерційної діяльності підприємства.

Планування грошових коштів на підприємстві торгівлі ТОВ "Фуд Центр" здійснювалось в чотири етапи (рисунок 3.3).

I. Розрахунок обсягу очікуваних грошових надходжень	Розраховують розмір виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), доходів від операцій з цінними паперами, продажу надлишкових цінностей тощо
II. Розрахунок обсягу очікуваних грошових витрачань	Розраховують розмір платежів по основних статтях витрат, витрат на заробітну плату, оплату податків та інших відрахувань до бюджету тощо
III. Збалансування надходжень та витрачань грошових коштів	Розраховують чистий грошовий потік шляхом порівняння прогнозних грошових надходжень та витрачань
IV. Розрахунок потреби в короткостроковому фінансуванні	Розраховується розмір короткострокової банківської позики, необхідної для забезпечення розрахованого грошового потоку, визначеного на III етапі, при цьому враховується мінімум грошових коштів на поточному рахунку для страхового запасу, а також для можливих незапланованих інвестицій

Рис.3.3. Етапи планування грошових коштів підприємств торгівлі

Наведемо платіжний календар ТОВ "Фуд Центр", що відображав як планові, так і фактичні показники руху грошових коштів підприємства, та являє собою баланс грошових надходжень та грошових витрат підприємства за IV квартал 2017 року, який балансується залишком грошей на поточному рахунку та в касі підприємства (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Платіжний календар ТОВ "Фуд Центр" на початок 220р. року, тис. грн.

№	Стаття	План	Факт	Відхилення (+, -)	
					Надходження
1	Виручка	1787,0	1713,0	-74,0	
2	Штрафи, пені, інші надходження	0,0	1,0	1,0	
3	Погашення простроченої дебіторської заборгованості	2,6	2,6	0,0	
4	Кредити отримані	16,0	8,0	-8,0	
5	Аванси отримані	187,0	187,0	0,0	
6	Орендна плата	13,0	3,0	-17,0	
7	Безповоротна фінансова допомога	0,0	5,0	5,0	
8	Цільові надходження	25,0	25,0	0,0	
9	Інші надходження	325,0	156,0	-169,0	
	ВСЬОГО надходжень	1585,6	1330,6	-255,0	
	Витрати				
1	Заробітна плата та прирівняні до неї платежі	36,1	39,7	3,6	
2	Платежі до бюджету	42,1	42,1	0,0	
3	Внески до	19,0	13,2	1,2	

	Пенсійного фонду			
4	Внески на соціальне страхування	1,1	1,4	0,3

Продовження таблиці 3.2

5	Інші відрахування в позабюджетні фонди	3,5	3,5	0,0
6	Плата за товарно-матеріальні цінності	227,5	217,6	-9,9
7	Погашення кредиторської заборгованості	199,1	195,5	-3,6
8	Погашення банківських кредитів	13,8	20,2	6,4
9	Сплата відсотків за кредит	1,6	2,1	0,5
17	Авансові платежі	133,1	133,1	0,0
18	Інші витрати	0,0	662,2	662,2
	ВСЬОГО витрат	669,9	1330,6	660,7
1	Перевищення надходжень над витратами	915,7	0,0	-915,7
2	Залишок коштів на початок планового періоду	462,4	0,0	-462,4
3	Залишок коштів на кінець планового періоду	1378,1	0,0	-1378,1

Баланс грошових потоків складений у вигляді таблиці 3.2, в якій відображені дані про наявність грошових коштів на початок періоду їх надходження і витрачання в самому періоді, і завершується таблиця даними

про наявність грошових коштів на кінець періоду. Залишок коштів в сумі 0 (ноль) тис. грн. на кінець планового періоду, тобто 31 грудня 2019 року, відповідає залишку коштів виведеному в рядку 230 балансу форми 1 станом на 31.12.2019 року.

По даним таблиці 3.2 можна простежити наступні тенденції в фінансово-господарської діяльності ТОВ "Фуд Центр".

По-перше, масштаби обслуговування господарського процесу суттєво не відрізнялись від аналогічних попередніх періодів 2017 року, що свідчить про стабільність фінансового стану підприємства і оцінюється позитивно.

По-друге, порівняння динаміки планових та фактичних показників загальної величини позитивного та від'ємного грошових потоків показало зміну напрямку руху грошових потоків: надходження зменшились на 255,0 тис. грн., а витрачання збільшилось на 660,7 тис. грн., що свідчить про вилучення з обороту підприємства 405,7 тис. грн. та розбалансованість потоків відносно плану та оцінюється негативно.

По-третє, основні грошові операції були пов'язані з основною операційною діяльністю, але звертає на себе увагу зростання в грудні місяці інших витрат в сумі 662,2 тис. грн., які не були заплановані, саме за рахунок цього фактору відбулось понадпланове зростання від'ємного грошового потоку, що оцінюється негативно.

Вчетверте, планувалось станом на 31.12.2019 року мати запас грошових коштів на рахунку підприємства, в розмірах що забезпечували б обслуговування витрат на початок січня 2018 року, однак не судилося цього досягнути. Отже, спостерігався підвищений ризик неплатежів, що оцінюється негативно.

По-п'яте, в грудні місяці суттєво збільшились нерегулярні грошові потоки, пов'язані з окремими господарськими операціями по статті "Інші витрати" платіжного календаря, що свідчить про прорахунки в фінансовому плануванні і оцінюється як недолік в роботі фінансового менеджера підприємства.

Вшосте, бухгалтерією підприємства додержувалась пріоритетність платежів по обов'язковим виплатам та перерахуванням податків до бюджету, фондів соціального страхування, тобто забезпечувалась соціальна складова господарського процесу, що оцінюється позитивно.

Всьоме, з точки зору достатності обсягу коштів на рахунку підприємства для здійснення невідкладних платежів можна стверджувати, що у підприємства ТОВ "Фуд Центр" виник дефіцит цих коштів, що оцінюється негативно.

Ввосьме, в цілому була забезпечена ліквідність сумарного грошового потоку, так як була досягнута рівність між величиною надходжень та витрат, хоча, як відмічалось вище, не був досягнутий плановий показник перевищення надходжень над витратами в сумі 915,7 тис. грн.

Таким чином, із наведеного аналізу можна зробити висновок про наявність на підприємстві ТОВ "Фуд Центр" як позитивних зрушень, так і окремих прорахунків в поточному фінансовому плануванні. Усунення недоліків та виявлення причин їх виникнення сприятиме покращенню фінансового стану підприємства в здійсненні господарської діяльності в наступних періодах.

Оборотні кошти становлять значну частину матеріально-грошових активів. Тому раціональне та економне використання має неабияке значення. В таблиці 3.3 наведені пропозиції ефективності використання обігових коштів на підприємстві ТОВ "Фуд Центр".

Унаслідок прискорення оборотності фінансових коштів зменшується потреба в них, тобто відбувається процес вивільнення оборотних коштів з обороту. Розрізняють абсолютне (зменшення потрібної суми коштів) та відносне (реалізація більшої кількості продукції за фіксованої суми коштів завдяки поліпшення їхнього використання).

Таблиця 3.3

Ефективність використання оборотних коштів ТОВ "Фуд Центр"

Основні показники	Способи підвищення ефективності
-------------------	---------------------------------

коефіцієнт оборотності коефіцієнт завантаження тривалість одного обороту рентабельність	оптимізація запасів, ресурсів незавершеного виробництва скорочення тривалості виробничого циклу поліпшення організації МТЗ прискорення реалізації товарної продукції
--	---

Оптимізація запасів дає змогу скоротити запаси на підприємстві, особливо з матеріаломістким виробництвом.

Зменшення тривалості виробничого циклу на 1 день дає змогу зменшити обсяг незавершеного виробництва на суму понад 2 млн. грошей.

Якщо прискорити реалізацію продукції на 1 день, то можливе вивільнення оборотних коштів становитиме 1/3 обсягу залишків готової продукції на складах.

Вивільнення оборотних коштів дає цілий ряд позитивних ефектів для ТОВ "Фуд Центр":

- виробництво продукції відбувається при менших витратах оборотних коштів;
- вивільняються матеріальні ресурси;
- прискорюється надходження в бюджет відрахувань від прибутку;
- поліпшується фінансове становище підприємства, тому що, вивільняються фінансові ресурси в результаті надпланового прискорення оборотності коштів вони залишаються до кінця року в розпорядженні підприємства і можуть бути удаю використані.

Основними причинами браку власних оборотних коштів у ТОВ "Фуд Центр" можуть бути:

- погана робота маркетингової служби;
- невиконання планів прибутку;
- слабка відповідальність підприємств за формування і збереження власних оборотних коштів та їх нецільове використання;
- несвоєчасне фінансування приросту нормативу оборотних коштів;
- наявність дебіторської заборгованості (несвоєчасні розрахунки)

тощо.

Брак власних оборотних коштів може виникати у зв'язку зі значним підвищенням цін у результаті інфляційних процесів.

Надлишок власних оборотних коштів створюється в підприємств у разі перевищення розмірів оборотних коштів понад визначені їх нормативи, необхідні для задоволення постійних мінімальних потреб виробництва в ресурсах. Він може виникнути внаслідок перевиконання плану прибутку; неповного внеску платежів до бюджету; безоплатного надходження (отримання) товарно-матеріальних цінностей від інших організацій; неповного використання прибутку на цілі, передбачені фінансовим планом, та ін.

Прискорення оборотності оборотних коштів для ТОВ "Фуд Центр" є першочерговою задачею у сучасних умовах і досягається різними шляхами. На стадії створення виробничих запасів такими можуть бути:

- впровадження економічно обґрунтованих норм запасу;
- наближення постачальників сировини, напівфабрикатів, що комплектують виробів і ін. до споживачів;
- широке використання прямих тривалих зв'язків;
- розширення складської системи матеріально-технічного забезпечення, а також оптової торгівлі матеріалами й устаткуванням;
- комплексна механізація й автоматизація вантажно-розвантажувальних робіт на складах.

На стадії незавершеного виробництва:

- прискорення науково-технічного прогресу (упровадження прогресивної техніки і технології, особливо безвідхідної, роторних ліній, хімізація виробництва);
- розвиток стандартизації, уніфікації, типізації;
- удосконалювання форм організації промислового виробництва, застосування більш дешевих конструктивних матеріалів;
- удосконалювання системи економічного стимулювання

ощадливого використання сировинних і паливно-енергетичних ресурсів;

- збільшення питомої ваги продукції, що користується підвищеним попитом.

На стадії обігу:

- наближення споживачів продукції до її виготовлювачів;
- удосконалювання системи розрахунків;
- збільшення обсягу реалізованої продукції унаслідок виконання замовлень по прямих зв'язках, дострокового випуску продукції, виготовлення продукції з зекономлених матеріалів;

- ретельна і своєчасна добірка продукції, що відвантажується, по партіях, асортиментові, транзитній нормі, відвантаження в строгій відповідності з укладеними договорами.

Якщо говорити про поліпшення використання оборотних коштів ТОВ "Фуд Центр", не можна не сказати і про економічне значення економії оборотних фондів, що виражається в наступному:

Зниження питомих витрат сировини, матеріалів, палива забезпечує виробництву великі економічні вигоди. Воно, насамперед, дає можливість з даної кількості матеріальних ресурсів виробити більше готової продукції і виступає тому як одна із серйозних передумов збільшення масштабів виробництва.

Прагнення до економії матеріальних ресурсів спонукає до впровадження нової техніки й удосконалюванню технологічних процесів. Економія в споживанні матеріальних ресурсів сприяє поліпшенню використання виробничих потужностей і підвищенню суспільної продуктивності праці.

Економія матеріальних ресурсів у величезній мірі сприяє зниженню собівартості промислової продукції. Істотно впливаючи на зниження собівартості продукції, економія матеріальних ресурсів надає позитивний вплив і на фінансовий стан підприємства. Економічна ефективність поліпшення використання й економія оборотних фондів досить великі,

оскільки вони впливають на всі сторони виробничої і господарської діяльності підприємства.

На кожному підприємстві є резерви економії матеріальних ресурсів. Під резервами варто розуміти виникаючі або виниклі, але ще не використані (повністю або частково) можливості поліпшення використання матеріальних ресурсів. У залежності від характеру заходів основні напрямки реалізації резервів економії ресурсів у промисловості і на виробництві підрозділяються на виробничо-технічні й організаційно-економічні.

До виробничо-технічних напрямків відносяться заходи, зв'язані з якісною підготовкою сировини до його виробничого споживання, удосконалюванням конструкції машин, устаткування і виробів, застосуванням більш економічних видів сировини, палива, упровадженням нової техніки і прогресивної технології, що забезпечують максимально можливе зменшення технологічних відходів і втрат матеріальних ресурсів у процесі виробництва виробів з максимально можливим використанням вторинних матеріальних ресурсів. На даний час більшість підприємств має низький рівень забезпеченості власними оборотними коштами, у зв'язку з чим необхідний значний притік цих коштів. В умовах інфляції, невисокої ділової активності значний інтерес викликає визначення ступеня впливу забезпеченості власними оборотними коштами на фінансові результати підприємств, в т. ч. і ТОВ "Фуд Центр". В ході аналізу цієї залежності вченими отримана наступна економіко-математична модель:

$$Y = \left(\frac{1}{K}\right)^\alpha \times (\text{ВОК})^\beta = Q \quad (3.4)$$

де Y - валовий прибуток + позикові кошти;- розрахункове значення правої частини залежності;

K - Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами;

ВОК - Власні оборотні кошти;

a і b - розрахункові значення для окремих сфер економічної діяльності

Проведемо аналіз взаємозв'язку фінансових результатів і забезпеченості власними оборотними коштами на підприємстві ТОВ "Фуд Центр", враховуючи, що для підприємств торгівлі а становить 1,536, b - 1. Результати розрахунків зведемо до таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Показники для визначення взаємозв'язку фінансових результатів і забезпеченості власними оборотними коштами підприємства ТОВ "Фуд Центр" за 2017-2020 рр.

Показники	Роки			
	2017	2018	2019	2020 (прогноз)
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	0,18	0,18	-0,08	0,1
Валовий прибуток	1598,8	1872,4	1936	1838
Позикові кошти	1794,9	1 269,60	1 628,00	1 425,00
Оборотні активи	1 288,30	1 496, 20	1 500,00	1 359,00
Поточні зобов'язання	1794,9	1 269,60	1 628,00	1 425,00
Власні оборотні кошти	193,40	226,60	-198,00	-66,00
Альфа	1,536	1,536	1,536	1,536
Бета	1	1	1	1
Розрахункове значення У	2693,7	3142	3564	3263
Розрахункове значення Q	2693,754	3156,177	3400	3183,55

Результати розрахунків свідчать про значну залежність між фінансовими результатами підприємства і ступенем забезпеченості власними оборотними коштами.

Отже, узагальнюючи все вище наведене, можна зробити висновок, що фінансовий менеджер ТОВ "Фуд Центр" повинен визначити оптимальний

для підприємства розмір власних обігових коштів (чистого оборотного капіталу) оскільки їх нестача веде до втрати ліквідності, а значний надлишок говорить про неефективне використання оборотного капіталу. Використовуючи ту чи іншу політику фінансування оборотних коштів, менеджери повинні впливати на розмір власних оборотних коштів.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Система управління охороною праці на підприємстві

Кожна людина для забезпечення своїх життєво необхідних потреб здійснює певний вид трудової діяльності. Така діяльність людини супроводжується потенційною небезпекою, може призводити до травм, захворювань, погіршення самопочуття, інших негативних наслідків. Тому для мінімізації таких негативних явищ в процесі трудової активності людини розробляються і закріплюються державою методологічні основи, правові бази охорони праці працівників.

Основними законодавчими актами, якими керується ТОВ "ФУД ЦЕНТР" при організації охорони праці та забезпеченні безпеки життєдіяльності своїх працівників є Конституція України, Кодекс законів про працю та Закон України «Про охорону праці». Саме ці документи визначають основні положення щодо реалізації конституційного права працівників на охорону їх життя й здоров'я в процесі трудової діяльності, регулюють за участю відповідних органів державної влади відносини між роботодавцем і працівником з питань безпеки і гігієни праці та виробничого середовища, встановлюють єдиний порядок організації охорони праці в Україні.

Згідно з Законом України «Про охорону праці» служба охорони праці на досліджуваному підприємстві створюється для організації виконання правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на запобігання нещасних випадків, професійних захворювань і аварій у процесі праці.

На ТОВ "ФУД ЦЕНТР" затверджене Положення про службу охорони праці, воно розроблене з урахуванням специфіки виду діяльності

підприємства, чисельності працівників, умов праці та інших факторів

Так як чисельність працюючих на досліджуваному підприємстві у 2018 році склала більше ніж 50 чоловік, то на підприємстві була створена служба охорони праці, до цього часу функції служби охорони праці виконувалися у порядку сумісництва особою, яка мала відповідну підготовку.

Положенням про службу охорони праці визначено, що функція служби охорони праці на ТОВ "ФУД ЦЕНТР" покладена на Шимка О. І., інженера з охорони праці.

Інженер з охорони праці на підприємстві в своїй діяльності керується законодавством України, нормативно-правовими актами з охорони праці, колективним договором та актами з охорони праці, що діють в межах підприємства.

Основними завданнями інженера з охорони праці на ТОВ "ФУД ЦЕНТР" є:

- інформування та надання роз'яснень працівникам підприємства з питань охорони праці;
- організація проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів;
- контроль за дотриманням працівниками вимог законів та інших нормативно-правових актів з охорони праці, розділу «Охорона праці» колективного договору та актів з охорони праці, що діють у межах підприємства.

Інженер з охорони праці здійснює контроль за дотриманням працівниками вимог нормативно-правових актів з охорони праці. Він розробляє комплексні заходи і контролює їх виконання для забезпечення безпеки робіт, гігієни праці і виробничої санітарії, створює інструкції з охорони праці, пожежної безпеки, забезпечує навчання працівників питанням охорони праці, проводить з працівниками вступний інструктаж, здійснює аналіз причин виробничого травматизму, професійних захворювань, аварій, заподіяної ними шкоди, забезпечує належне оформлення і зберігання

документації з питань охорони праці, а також своєчасну передачу їх до архіву для тривалого зберігання згідно з установленим порядком.

У його функції також входить взаємодія з природоохоронними і санітарними, пожежними інспекціями, посадовими особами державного нагляду охорони праці.

Робоче місце інженера з охорони праці на ТОВ "ФУД ЦЕНТР" розміщується в окремому приміщенні, забезпечується належною оргтехнікою, технічними засобами зв'язку і є зручним для прийому відвідувачів.

На ТОВ "ФУД ЦЕНТР" в обов'язковому порядку інженер з охорони праці проводить вступний інструктаж при прийнятті працівників на роботу, а перед початком трудової діяльності проводиться первинний інструктаж керівником структурного підрозділу. У разі введення в дію нових норм, правил, інструкцій з охорони праці проводиться позаплановий інструктаж, а при ліквідації наслідків аварій, стихійних лих – цільовий інструктаж. Повторний інструктаж проводять за програмою первинного інструктажу один раз у півріччя, а для шкідливих робіт – один раз у три місяці. Проводяться інструктажі по пожежній, технічній, енергетичній безпеці, а також по наданню першої медичної допомоги. Робітники, що пройшли інструктаж, мають поставити свій підпис в журналі з охорони праці.

Окрім Положення про службу охорони праці на ТОВ "ФУД ЦЕНТР" діє колективний договір, в якому також висвітлені питання охорони праці та забезпечення безпечної діяльності працівників.

До основних пунктів колективного договору з питань охорони праці можна віднести:

- створення безпечних та здорових умов праці на підприємстві відповідно до вимог ЗУ «Про охорону праці»;
- забезпечення своєчасного виконання комплексних заходів щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та підвищення існуючого рівня охорони праці;

- проведення в установлені строки інструктажів з питань охорони праці на підприємстві;
- здійснювати витрати на заходи з охорони праці;
- забезпечення проходження медичних оглядів;
- забезпечення працівників засобами індивідуального захисту, спецодягом, спецвзуттям;
- забезпечення санітарно-побутових та умивальних приміщень засобами гігієни;
- забезпечення виробничих та офісних приміщень медичними препаратами для першої допомоги.

Також в додатки до колективного договору винесені основні комплексні заходи щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, підвищення існуючого рівня охорони праці, вказані строки їх виконання та відповідальних осіб. До цих комплексних заходів на досліджуваному підприємстві відносять:

- розробку та забезпечення виконання заходів з підготовки підприємства до роботи в осінньо-зимовий період;
- забезпечення безперебійної роботи умивальних приміщень відповідно до санітарних норм і правил;
- забезпечення умивальних та санітарно-побутових приміщень засобами гігієни;
- забезпечення проходження медичного догляду працівників підприємства;
- проведення укомплектування аптечки;
- видача нового спецодягу персоналу;
- забезпечення працівників цеху засобами захисту (респіраторами, окулярами, берушами).

У сфері охорони праці діє ряд законодавчих, нормативно-правових актів, інструкцій та положень, які повинні використовуватися на підприємстві з метою забезпечення безпеки життєдіяльності працівників.

У ході проведеної перевірки (аудиту) було виявлено ряд недоліків, пов'язаних з відсутністю деяких документів, а саме:

- перелік посадових осіб, які зобов'язані проходити попередню та періодичну перевірку знань з питань охорони праці;
- перелік робіт, на яких забороняється застосування праці жінок;
- перелік робіт, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх.

Так як ТОВ "ФУД ЦЕНТР" залучає до праці жінок і неповнолітніх осіб, особливості праці яких чітко визначені у діючому законодавстві, то вважаємо за необхідне додати вищевказані документи в додатки до Положення про службу охорони праці.

Слід зазначити, що неабиякий вплив у сфері охорони праці має державний нагляд та громадський контроль за станом безпеки життєдіяльності на підприємстві та охорони праці.

Державний нагляд та контроль за охороною праці на підприємстві згідно ст. 44 Закону України «Про охорону праці» здійснюють:

- Державний комітет України по нагляду за охороною праці;
- Державний комітет України з ядерної та радіаційної безпеки;
- органи державного пожежного нагляду управління пожежної охорони Міністерства внутрішніх справ України;
- органи та заклади санітарно-епідеміологічної служби Міністерства охорони здоров'я України;
- Генеральний прокурор України і підпорядковані йому прокурори.

Громадський контроль за додержанням законодавства про охорону праці на ТОВ "ФУД ЦЕНТР" здійснює трудовий колектив через обраних ними уповноважених.

Отже, можна зробити висновок, що на ТОВ "ФУД ЦЕНТР" добре організована служба охорони праці. За організацію охорони праці та безпеки життєдіяльності відповідає інженер з охорони праці, який у своїй роботі керується Положенням про службу охорони праці, ЗУ «Про охорону праці», та іншими чинними законодавчими та нормативними актами. Єдиним

недоліком у роботі служби охорони праці є забезпечення не всіма нормативними та законодавчими документами, що повинні зберігатися та використовуватися на підприємстві.

4.2. Аналіз небезпечних і шкідливих факторів умов праці в організації

Незадовільний стан охорони праці призводить до зниження продуктивності праці, травматизму та професійного захворювання працівників. В процесі праці організм людини сприймає комплекс чинників, що можуть позитивно або негативно впливати на стан її здоров'я та рівень працездатності. Залежно від інтенсивності та часу дії ці чинники можуть бути небезпечними або шкідливими.

Бухгалтерська служба не відноситься до об'єкту підвищеної небезпеки, але деякі фактори все ж таки можуть негативно впливати на працездатність людини.

Бухгалтерія підприємства розташована в адміністративній двоповерховій будівлі, яка знаходиться поблизу виробничого цеху. Приміщення бухгалтерії знаходиться на другому поверсі, вікна кабінету виходять на автомобільну стоянку працівників підприємства.

Таке розташування є досить доречним, оскільки з іншої сторони будівлі розташовані цехи, з яких видаються досить гучні звуки.

Бухгалтерія розташована в окремому кабінеті. Так як веденням бухгалтерського обліку займається лише одна особа – головний бухгалтер, то площа кабінету не велика і становить близько 17 м². Ця площа відповідає нормі, тобто більша за 6,5 м² для однієї людини з використанням персонального комп'ютера.

Для працівника бухгалтерії відведений робочий стіл, крісло, та стілець для відвідувачів. Також в приміщенні розташовані дві великі шафи для зберігання робочих документів, для верхнього одягу та особистих речей робітників.

Слід вказати, що не дивлячись на велику шафу у кабінеті бухгалтера, приміщення захащене великою кількістю паперу та документів, на робочому столі бухгалтера, навіть на підлозі знаходяться ящики з документами. Власне, на нашу думку, це не зовсім зручно як для бухгалтера, так і для відвідувачів бухгалтерії, окрім того на паперах збирається велика кількість пилу, тобто кабінет є досить запиленим, хоча в ньому проводиться щоденне прибирання та провітрювання.

Пропонуємо створити у приміщенні адміністративної будівлі окремий кабінет для зберігання бухгалтерських документів та звітності, так званий архів, для того щоб звільнити простір у кабінеті бухгалтера.

Для освітлення офісного приміщення бухгалтерії на ТОВ "ФУД ЦЕНТР" використовується змішане освітлення, що складається з природного, створюваного світлом з вікна, та штучного, отриманого з освітлювальних пристроїв. Щодо природного освітлення, то в приміщенні знаходиться велике вікно, яке виходить на західну сторону. Так як влітку з таким розташуванням вікна сонце може бути зайвим, тому у кабінеті застосовуються жалюзі. У приміщенні також використовується штучне освітлення.

У кабінеті також розташований кондиціонер, який підтримує необхідну температуру у приміщенні, тобто вентиляційний режим приміщення відповідає встановленим нормам. Це дозволяє ефективно працювати відділу.

Щодо організації робочого місця, то воно оснащено комфортабельним кріслом, висота та нахил спинки якого регулюється власноруч, оснащено підлокітниками та м'якими сидіннями та спинкою. Крісло також оснащено прогумованими колесами, які дозволяють вільно обертатись та рухатись. Поверхня сидіння є плоскою, передній край – заокруглений.

Висота робочої поверхні столу для персонального комп'ютера знаходиться на 700 мм, ширина – 800мм, довжина – 1300 мм. Робочий стіл для персонального комп'ютера обладнаний підставкою для ніг шириною 300 мм та глибиною 400 мм.

На робочому місці бухгалтера знаходиться персональний комп'ютер. Слід зазначити, що використання персонального комп'ютера у бухгалтерії забезпечується з дотриманням всіх ергономічних показників.

Монітор та клавіатура розташовані на оптимальній відстані від очей користувача, не ближче 600 мм.

При активній дії шкідливих та небезпечних чинників порушується нормальне функціонування організму людини, а тому можуть виникнути професійні захворювання чи виробничі травми. Щоб вивчити стан травматизму на виробництві, розглянемо табл. 4.1.

Розглядаючи нижче наведену таблицю, слід зазначити, що загальна кількість захворювань за період з 2009 по 2018 рік зросла, а отже й зросла величина коефіцієнту частоти та тяжкості захворювання. Відмітимо, що такі зміни зумовлені зростанням середньорічної кількості працюючих на підприємстві.

Позитивним моментом є те, що на підприємстві за досліджуваний період не відбувалися нещасні випадки на виробництві, хоча й сфера діяльності передбачає певний ризик отримання травми.

Таблиця 4.1

Аналіз небезпечних і шкідливих факторів умов праці в організації

№ з/п	Показник	2017	2018	2019
1	Середньорічна кількість працюючих (P), чол.	34	67	76
2	Кількість нещасних випадків ($N_{НВ}$) у тому числі: – з тимчасовою втратою працездатності; – зі стійкою втратою працездатності; – зі смертельним наслідком			

--	--	--	--	--

Продовження таблиці 4.1

3	Втрати працездатності від травм, дн. (T_{TP})			
4	Кількість захворювань (N_3)	8	9	14
5	Втрати працездатності через захворювання, дн. (T_3)	54	55	173
6	Коефіцієнт частоти (на 170 працюючих): – нещасних випадків (K_{CH}) – захворювань ($K_{ЧЗ}$)	23,53	13,43	18,92
7	Коефіцієнт тяжкості: – нещасних випадків (K_{TH}) – захворювань ($K_{ТЗ}$)	6,75	6,18	7,36

Максимальна механізація й автоматизація технологічних процесів, спрямованих на ліквідацію ручних операцій – один з основних напрямків у попередженні травматизму на досліджуваному підприємстві. Технологічні процеси виключають чи принаймні скорочують до мінімуму зустрічні чи перехресні вантажопотоки, ручне перенесення чи перевантаження виробів, підйом вантажів.

Для складування виробів і напівфабрикатів, а також запасних частин і устаткування на підприємстві відводяться спеціальні безпечні місця, щоб не захащувати ними робочі площі, проходи.

Гарне освітлення на підприємстві, підтримка чистоти і порядку на робочому місці й у цеху в цілому також сприяють скороченню травматизму.

З вищевикладеного можна стверджувати, що на ТОВ "ФУД ЦЕНТР"

забезпечені у повному обсязі всі умови для ефективного та продуктивного функціонування працівників облікового апарату. Робоче місце бухгалтера відповідає усім нормативним показникам, забезпечене засобами офісної техніки, добре освітлене. Основними недоліками робочого середовища, у якому працює бухгалтер можна назвати велику кількість паперу, який створює запиленість середовища, а також монотонність праці.

Хоча приміщення бухгалтерії підприємства знаходиться й окремо від виробничих цехів, тобто більш-менш захищене від дії шуму, вібрації та інших чинників, все ж таки ця захищеність не стосується пожежної безпеки.

В адміністративній будівлі та у бухгалтерії знаходиться значна кількість комп'ютерного обладнання та офісної техніки, на спеціально обладнаній кухні для працівників – електричні прилади типу електричний чайник, мікрохвильова піч, кавоварка, тому заходи щодо попередження пожежі є досить актуальними.

Можливими причинами пожежі у приміщенні бухгалтерії можуть бути:

- коротке замикання в електричній мережі;
- займання паперу, через необережне поводження з вогнем;
- розповсюдження вогню з сусідніх приміщень.

Попередити пожежу можна шляхом розробки правил безпечної поведінки із вогнем, усуненням можливості виникнення короткого замикання.

Що стосується заходів по запобіганню пожеж, то на досліджуваному підприємству, згідно вимог законодавства, розроблені положення, інструкції щодо забезпечення пожежної безпеки. Забезпечується додержання протипожежних вимог стандартів, норм, правил, а також виконання вимог приписів і постанов органів державного пожежного нагляду. Організовується навчання працівників правилам пожежної безпеки та ведеться пропаганда заходів щодо їх забезпечення.

Забезпечення пожежної безпеки в закладі покладається на керівника та інженера з охорони праці.

Так, адміністративна будівля підприємства відноситься до категорії Д приміщень та будівель з вибухопожежної та пожежної небезпеки, оскільки в даній будівлі не зберігаються та не використовуються жодні гази, рідини, небезпечні речовини, тверді горючі тощо. Тому, з точки зору вибухопожежної небезпеки дана споруда є значно безпечною.

Лише рік назад у приміщенні адміністративної будівлі був зроблений ремонт, обладнання та техніка замінені на більш нові та сучасні.

Слід зазначити, що дроти електроприладів на підприємстві не мають жодних ушкоджень.

Кабінет бухгалтерії знаходиться на другому поверсі біля сходів, які ведуть до виходу з будівлі, тому під час евакуації працівники матимуть змогу швидко вийти із небезпечної зони.

На кожному поверсі розміщений план евакуації при виникненні надзвичайної ситуації.

Кожне приміщення адміністративної будівлі підприємства оснащено системою сповіщення у випадку надзвичайної ситуації.

На видних місцях біля телефонних апаратів встановлені таблички із зазначенням номера телефону для виклику пожежної охорони – 171.

До недоліків щодо організації пожежної безпеки на підприємстві можна віднести відсутність вогнегасника у приміщенні. Для більш зручної та швидкої ліквідації пожежі, у разі її виникнення, пропонуємо розмістити вогнегасник біля кабінету бухгалтерії. Це буде досить доречним, адже в цьому приміщенні знаходиться велика кількість паперу, який легко займається, дерев'яний стіл, а також офісне обладнання.

ВИСНОВКИ

В магістерській роботі проведено дослідження проблем управління обіговими коштами підприємств в умовах ринкової економіки. Для прийняття виважених рішень з питань мобілізації, розподілу та використання обігових коштів обґрунтовано підходи до управління оборотним капіталом підприємств з урахуванням специфіки його розвитку в умовах ринкової економіки. За результатами проведеного дослідження зроблено наступні висновки:

1. В роботі зроблено висновки, що управління обіговими коштами підприємства спрямоване на формування чистого оборотного капіталу. Обґрунтовано, що до основних джерел формування чистого оборотного капіталу відносяться: статутний капітал, пайовий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток, довгострокові пасиви та поточні зобов'язання. Класифікацію оборотного капіталу підприємства запропоновано здійснювати з використанням таких факторів: ліквідності, ступеня ризиків вкладання капіталу, обсягів залучення капіталу. Для забезпечення безперервності процесу виробництва і реалізації продукції на підприємстві обґрунтовано підходи до визначення оптимальних обсягів та структури оборотного капіталу підприємства.

2. До найбільш важливих показників використання обігових коштів нами віднесено: оборотність, рентабельність використання оборотних активів, тривалість обороту оборотних активів.

3. Прискорення оборотності оборотних активів на стадії виробництва досягається в основному за рахунок скорочення виробничого циклу. У сфері обертання прискорити обіг оборотних коштів можливо шляхом прискорення реалізації продукції, розрахунків за реалізовану продукцію та надані послуги, недопущення створення дебіторської заборгованості та ін. Ефективне використання обігових коштів є одним із першочергових завдань підприємства в сучасних умовах і забезпечується це прискоренням їх

оборотності на всіх стадіях кругообігу.

4. Другий розділ дипломної роботи було присвячено аналізу управління обіговими коштами на підприємстві ТОВ "Фуд Центр", основним видом діяльності якого є оптова і роздрібна торгівля продуктами харчування. За результатами аналізу фінансового стану підприємства за 2017-2019 роки можна зробити висновок про наявність певних фінансових труднощів на підприємстві. На основі даних фінансової звітності нами було оцінено джерела формування, структуру та розміщення оборотного капіталу підприємства.

5. Аналіз платоспроможності довів, що в досліджуваний період динаміка змін розрахованих коефіцієнтів суттєво погіршувалась, а величини коефіцієнтів були, в основному, далекі від оптимальних і, навіть, критичних значень.

6. В аналізований період коефіцієнт оборотності матеріальних запасів у підприємства знизився майже в два рази, що оцінюється негативно, тобто швидкість реалізації товарно-матеріальних запасів суттєво знизилась, з'явилися великі залишки нереалізованих товарів, коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) знизився більше ніж у два рази, що оцінюється негативно, отже, спостерігалось падіння ефективності використання основних засобів підприємства, коефіцієнт оборотності власного капіталу станом на 31.12.17 складав 38,59, станом на 31.12.18 знизився до 22,02, станом на 31.12.19 підвищився до 29,41, що свідчить про неефективність використання власного капіталу в 2009 році та намаганнях виправити ситуацію в 2019 році.

7. Протягом 2017-2019 рр. найбільшу частку в структурі майна підприємства займали саме оборотні активи (у 2017 р. - 86,7 %, у 2018 р. - 80,3 %, у 2019 р. - 86,1 %). Що стосується оборотного капіталу, то його частка в складі майна підприємства була в основному стабільною на рівні 80-87 %, хоча в абсолютних сумах відбувалось зростання в основному в 2018 році на 217,8 тис. грн. Таке збільшення відбулося за рахунок зростання

обсягів виробництва та реалізації продукції на 18,1 %. Протягом періоду, що досліджується, оборотні активи підприємства були сформовані в 2017 році на 26,0 % за рахунок власного капіталу і на 74,0 % за рахунок позикового капіталу, в 2018 році на 32,0 % за рахунок власного капіталу і на 68,0 % за рахунок позикового капіталу, в 2019 році на 5,0 % за рахунок власного капіталу і на 95,0 % за рахунок позикового капіталу. Тобто стале співвідношення джерел фінансування оборотних коштів в 2019 році було порушено на користь критичного збільшення обсягів позикових коштів, що досить небезпечно в умовах погіршення кон'юнктури ринку та фінансових негараздів в банківській сфері України, коли комерційні банки в одноосібному порядку воліють збільшити відсоткові платежі по наданим кредитним ресурсам, а значить і збільшити платіжне навантаження на підприємство.

8. Отже, проведений аналіз свідчить, що на підприємстві ТОВ "Фуд Центр" протягом періоду, за який проведено аналіз, фінансування необоротних активів і оборотного капіталу підприємства відбувалось в 2017-2018 роках за рахунок власного капіталу, а в 2019 році за рахунок позикового капіталу. Переважна частина оборотних активів покривалась за рахунок позикового капіталу, що відповідає правилам фінансування, які для підприємства оптової торгівлі мали свою специфіку і відмінність від загальноприйнятих норм. За період 2017-2019 рр. спостерігалось зменшення суми дебіторської заборгованості на 9,6 тис. грн., або більш як на 1,2 % порівняно з 2017 р. Проте зросла частка іншої поточної дебіторської заборгованості, що потребує посилення уваги щодо формування цієї статті та контролю за строками її погашення.

9. Таким чином, здійснений аналіз засвідчив високу ефективність використання обігових коштів в досліджуваній період на підприємстві ТОВ "Фуд Центр".

10. Нами зроблений висновок, що завдання фінансових менеджерів підприємства полягає в тому, щоб знайти оптимальне співвідношення між

надмірно великими запасами, які спроможні привести до фінансових труднощів, та надмірно малими запасами, небезпечними для стабільної діяльності.

11. Проведений аналіз свідчить про можливість підвищення ефективності політики управління обіговими коштами на підприємстві ТОВ "Фуд Центр" та необхідність здійснення постійного аналізу. Підсумовуючи розглянуті питання визначення оптимальних потреб підприємства ТОВ "Фуд Центр" в обігових коштах і роль в цьому процесі методів їх нормування, а також оптимізацію джерел фінансування оборотних активів, прискорення оборотності мобільних активів підприємства, слід сказати, що заходи, які вживало керівництво, своєчасно коригуючи свою політику в сфері обігу коштів, позитивно впливали на фінансово-майновий стан підприємства, забезпечуючи його стійкість і стабільність.

12. В третьому розділі нами було запропоновано напрями удосконалення управління обіговими коштами підприємства та збільшення ефективності їх використання. Проведене прогнозування прибутку довело, що на найближчу перспективу 2017-2019 рр. у ТОВ "Фуд Центр" очікується негативна тенденція уповільнення економічного зростання. При цьому обсяги реалізації продукції будуть в середньому зменшуватись, а обсяги прибутків від основної діяльності будуть повільно зростати, що свідчить про покращення ефективності комерційної діяльності підприємства.

13. На основі проведеного дослідження нами зроблено висновок, що фінансовий менеджер ТОВ "Фуд Центр" повинен визначити оптимальний для підприємства розмір власних обігових коштів (чистого оборотного капіталу) оскільки їх нестача веде до втрати ліквідності, а значний надлишок говорить про неефективне використання оборотного капіталу.

СПИСОК ВИКОРАСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева, Г.І. Економічний аналіз [Текст]: Навч.-метод. посіб. / Г.І. Андреева. - К.: Знання, 2008. - 263 с.
2. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия: Пер. с англ. [Текст] / Общ. ред. Ю.Н. Каптуревского. - СПб.: Издательство "Питер", 2009. - 416 с.
3. Артеменко, В.Г. Финансовый анализ [Текст]: Учебное пособие / В.Г. Артеменко, М.В. Беллендир. - М.: Издательство „ДИС, НГАЭиУ, 1997. - 198 с.
4. Бабич, А.М. Формування оптимальної структури оборотних коштів підприємства [Текст] / А.М. Бабич // Актуальні проблеми економіки (укр.). - 2001. - № 9. - С.19-24, Балабанів, И.Т. Основи фінансового менеджменту [Текст] / И.Т. Балабанів. - М.: Фінанси й статистика, 2005. - 384 с.
5. Бланк, И.А. Управление использованием капитала. [Текст] - К.: Ника-Центр, Эльга, 2012. - 566 с.
6. Бланк, И.А. Финансовый менеджмент [Текст]: учебный курс / И.А. Бланк. - К.: Эльга, Ника-Центр, 2016. - 656 с.
7. Близнюк, О. Природа грошових коштів як об'єктів права та управління [Текст] / О. Близнюк // Підприємництво, господарство і право (укр.). - 2009. - № 6. - С.82-87.
8. Вілкул, О.Ю., Нусінов В.Я., Лобов С.П., Мельнікова І. Є. Управління оборотними коштами в умовах їх дефіциту [Текст] / В.Я. Нусінов (ред.). - Кривий Ріг: Видавничий дім, 2014. - 208с.
9. Гридчина М.В. Финансовый менеджмент: Курс лекций. - К.: МАУП, 2014. - 160 с.
10. Гурченков О.П., Майстренко О.М., Коблош М.О. Оцінка виробничого потенціалу машинобудівного підприємства: Методичні вказівки. – Миколаїв: НУК, 2008. – 48 с

11. Демченко, Т.А. Оборотні активи та їх відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності [Текст] / Т.А. Демченко // Актуал. пробл. економіки. - 2010. - № 9. - С.179-184.
12. Демченко, Т.А. Факторний аналіз ефективного формування і використання оборотних активів промислових підприємств [Текст]: / Т.А. Демченко // Актуал. пробл. економіки. - 2018. - № 5. - С.175-189.
13. Долгоруков, Н.І., Ю.А., Управління ефективністю використання обігових коштів у промисловості [Текст] / Ю.А., Долгоруков, Н.І. Редіна // Фінанси України (укр.). - 2015. - № 18. - С 173-187.
14. Економічний аналіз: Навч. - метод. посібник. / С.І. Шкарабан (уклад.). - 2. вид., перероб. і доп. - Т.: ТАНГ, 2014. - 148с.
15. Кігель В.Р. Методи і моделі прийняття рішень в ринковій економіці: Монографія. - К.: ЦУЛ, 2013. - 200 с.
16. Кожанова Є.П., Отенко І.П. Економічний аналіз: Навч. посібник / Харківський національний економічний ун-т. - 2. вид., доопрац. і доп. - Х.: ВД "ІНЖЕК", 2015. - 344с.
17. Козак І.І. Економічний аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І.І. Козак; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - 2-ге вид. - Л.: ЛРІДУ НАДУ, 2017. - 217 с.
18. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз об'єктів господарювання: Монографія. - К.: КНЕУ, 2011. - 387 с.
19. Маргасова, В.Г. Комплексна оцінка впливу системи управління оборотним капіталом на фінансовий стан підприємств харчової промисловості [Текст] / В.Г. Маргасова // Актуальні проблеми економіки. - 2019. - № 6. - С.47-52.
20. Маргасова, В.Г. Оцінка діючої системи управління оборотним капіталом на підприємствах харчової промисловості Миколаївського регіону [Текст] / В.Г. Маргасова // Актуальні проблеми економіки. - 2018. - № 9. - С.75-83.
21. Назаренков, О.Ф. Стан та тенденції структури оборотних коштів промислових підприємств в Україні [Текст] / О.Ф. Назаренков // Актуал.

пробл. економіки. - 2016. - № 6. - С.53-62.

22. Парсяк, В. Н. Економічна інтеграція. Інструмент посилення конкурентоспроможності невеликих підприємств : монографія / В. Н. Парсяк, І. Л. Дибач. - Миколаїв : вид-во Торубари О. С., 2010. - 172 с

23. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посібник. - К.: Знання, 2009. - 654с.

248. Терещенко, О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання [Текст]: навч. посібник / О.О. Терещенко. - Мін-во освіти і науки України; КНЕУ. - К.: КНЕУ, 2017. - 554с.

25. Філімоненков, О.С. Фінанси підприємств [Текст]: Навчальний посібник / О.С. Філімоненков. - К.: Ельга, Ніка-Центр, 2012. - 360с.

26. Фінанси підприємств [Текст]: Підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. - 6-те вид., перероб. та допов. - К.: КНЕУ, 2006. - 552с.